

Raftul
Denisei

Eric-Emmanuel

Schmitt

Secta Egoiștilor

roman

Traducere din franceză de Iustina Croitoru

HUMANITAS
fiction

S-a întâmplat într-o seară de decembrie, la Biblioteca Națională.

Sătul de fișat, conspectat, adnotat, subliniat, discutat, analizat, meditat cât a fost ziua de lungă, cu ochii usturându-mă și mâna ca plumbul, am lăsat stiloul jos și mi-am ridicat privirea.

În jurul meu, spinări încovoiate deasupra meselor, creștete lucind în lumina lămpilor și pereți lungi acoperiți cu șiruri de cărți închise, mute, de nepătruns. Un clei lichid de un verzui posomorât înghețase Sala Mare într-o tăcere încremenită. Nimic nu se clintea. În aer adăsta mirosul acela de praf curat, praful stârnit în fiecare dimineață.

„Cred că visez... Parcă nu mai trăiesc...
M-am înțepenit într-o nălucire...”

Pentru prima oară am simțit că-mi urăsc munca. M-am uitat la maldărele de dosare ca la niște lucruri îndepărtate, străine, dosarele mele deasupra cărora stăteam aplecat de ani și ani îndemnat de travaliul de erudit, de studiul lingvisticii medievale, care nu mai interesa pe nimeni altcineva, nici măcar pe mine.

O umbră s-a prelins sus de tot, în lungul vitraliilor întunecate.

M-am uitat de jur împrejur.

Capetele aplecate erau adâncite în gânduri. Dacă din când în când ochii nu li s-ar fi mișcat îndărătul ochelarilor de baga, ai fi băgat mâna-n foc că sunt morți. Citeau; ca niște șopârle care rămân neclintite câtă vreme digeră o insectă, absorbeau cunoașterea, se pătrundeau de amintirile omenirii, se consacrau esențialului. Ce plicticoasă e veșnicia atunci când durează în timp...

Așa că m-am ridicat.

Am cântărit din priviri toate capetele acelea. Ah, nici unul nu bănuia nimic!...

Cu un zâmbet sardonice, m-am înfundat în sala cataloagelor de la subsol.

Mă hotărâsem să încalc legea: aveam de gând să citesc ceva pur și simplu de amorul artei! Uite-asa. Pentru plăcerea mea. Aveam să nesocotesc codul nescris al savanților și să-mi irotesc timpul cu nimicuri, să citesc de dragul lecturii... O crimă în toată puterea cuvântului!

M-am pornit să rătăcesc cu ochii închiși printre fișiere, să deschid sertare la nime-reală și să scot fișe la voia întâmplării. După care, fără să am habar despre ce carte e vorba, m-am dus la bibliotecar și i-am înmânat cota.

Pe urmă m-am întors la locul meu din osuarul Sălii Mari și preț de vreo zece minute, cât am așteptat să-mi aducă volumul cerut, am râs fericit în sinea mea.

În cele din urmă ajutorul de bibliotecar mi-a adus o carte veche legată în piele roșie cu tranșe violete: *Dicționarul patriotic*, lucrarea unui oarecare Fustel des Houillères publicată în 1789, format in-quarto, la Nicéphore Salvin.

Minunat! Habar n-aveam de existența cărții ăsteia.

Am deschis volumul la voia întâmplării și la pagina 96 am dat peste următorul articol:

EGOISM (termen din filozofie): Egoist se numește cel care socotește că nu există decât el pe lume, iar cei din jur nu-s alta decât năluciri. Spre marea rușine a spiritului uman, la începutul veacului acestuia a trăit la Paris un bărbat ce și-a legat numele de această sminteală, un oarecare Gaspard Languenhaert, de fel din Republica Olandeză. Se spune că era atât de frumos și atât de bine făcut, că femeile singure ar fi fost de-ajuns ca să aibă Parisul la picioare. Însă adevărata lui amantă era filozofia și de aceea a vrut să se distingă printr-o doctrină. Atras de filozofia engleză atâta cât să-i înțeleagă

problemele, dar nu îndeajuns pentru a le rezolva, Languenhaert a pornit de la câteva remarci de bun-simț, trăgând însă niște concluzii de mirare. Astfel, zicea el, ori de mă ridic până-n tăriile cerului, ori de mă prăbușesc în abisuri, nu-i cu putință să ies din mine însumi și numai de propria-mi gândire sunt conștient. Așadar lumea nu există în sine, ci în mine. Prin urmare viața nu e altceva decât propriu-mi vis. Prin urmare eu singur sunt întreaga realitate...

După spusele contemporanilor, tânărul trecuse cu zâmbetul pe buze de la bănuiala îndreptățită cu privire la limitele cunoașterii omenești la afirmația că lucrurile nu există decât *în*, *prin* și *pentru* el. Așa că bătea saloanele în căutarea unui public numeros dinaintea căruia să proclame că e singurul om de pe pământ, urmărindu-și cu îndârjire partenerii de discuție ca să le explice că ei nu există, ținând-o una și bună, cu paharul în mână, că materia e o ipoteză futilă, vorbind, perorând, argumentând, ținându-se scai după toți mondenii ca să le spună că el și numai el există cu certitudine și că existența universului depinde numai și numai de voința sa. Lumea îi aprecia verva și se arăta amuzată de discursul lui, astfel că, preț de câteva luni, a fost excentricul indispensabil al oricărui salon.

Dar în scurt timp bunul-simț astupă urechile acelor pe care curiozitatea îi îndemnase să le facă pâlnie. Succesul lui a avut așadar viață scurtă. Lumea l-a bănuț că de fapt e sincer, adică nebun, așa că oamenii cu judecată l-au îndepărtat curând.

Viitorul le-a dovedit că au avut dreptate, întrucât, odată alungat din societate, tânărul a pus bazele unei *Secte a Egoiștilor* pentru a avea dinaintea cui să înceapă iar să delireze. S-au reunit săptămână de săptămână vreme de câțiva ani în satul Montmartre – un grup de indivizi fiecare în parte crezându-se singurul om care există cu certitudine și unicul pentru care universul există la rândul său. Oare ce puteau să-și spună când se întâlneau? De bună seamă că discutau, dar oare s-or fi înțeles vreodată? La un moment dat, din lipsă de discipoli, Secta Egoiștilor a încetat să mai ființeze. Gaspard Languenhaert a publicat o lucrare intitulată *Încercare de metafizică nouă*, dar n-a avut cititori, nu și-a găsit adepți și s-a pomenit din nou singur. Însă ce importanță ar fi putut avea aceasta pentru cineva cu ideile lui?

A murit curând, la Paris, în 1736, din pricina unei doze mult prea mari de opiu, sătul pesemne de a mai purta el singur pe umeri

povara întregii lumi. Gândirea sa nu i-a înrâurit în nici un fel pe contemporani și cu atât mai puțin posteritatea.

Dar, dacă acest lucru s-ar fi întâmplat cumva, n-ar fi fost în răspăr cu propria-i doctrină?

Eram uluit.

Așadar cineva, într-o bună zi, în istoria umanității, teoretizase exact ceea ce simțeam și eu adesea, sentimentul care pusese stăpânire pe mine mai adineauri... senzația amețitoare că restul oamenilor și lucrurile nu există... ideea că sunt singura conștiință vie, pierdută în mijlocul unui univers iluzoriu... îndoiala, îndoiala jilavă, molațică, învăluitoare, care golește realul de realitate...

M-am uitat de jur împrejur. Căpățânile nu băgaseră de seamă bucuria mea.

M-am repezit la subsol. Trebuia neapărat să aflu mai multe. Trebuia să pun mâna pe cartea aceea, cum îi zice, *Încercare de metafizică nouă*.

Oboseala mi s-a risipit ca prin farmec, am răscolit metri de fișe, am căutat prin tone de cataloage, ochii mi s-au limpezit și au scrutat microfilme după microfilme, i-am chemat în ajutor pe bibliotecari...

Trebuia să aflu absolut tot despre Gaspard Languenhaert.

În zadar! Nimic! Nici o informație. Nici măcar una.

Când, deodată, mi-am amintit! În secolul al XVIII-lea nu erau prea riguroși în privința grafiei numelor proprii, așa că am încercat în toate felurile: Languenhaert, Languenert, Leguenhaert, de Languenhaert, van Languenhaert, van de Languenhaert, de La Guenherte... Nimic. Cataloagele rămâneau mute.

Mă simțeam sfârșit, dar nu m-am lăsat. Am strâns din dinți și-am sărit în picioare: nu puteam pleca până nu aflam măcar o informație.

Mi-a venit ideea ciudată să caut în microfilme data morții. În arhiva regală? Nu

figura. În registrele de la morga din Châtelet? Nu figura. Cu toate că mă îndoiam că un suicid ar fi avut ce căuta în registrele Arhiepiscopiei Parisului, am căutat și acolo: nici în arhiva lor nu figura. Am parcurs listele cu concesii făcute celor vinovați de acest păcat ale tuturor cimitirelor din oraș, acte notariale, testamente, am încercat tot, toate numele, toate datele, mi-au defilat pe dinaintea ochilor mii de morți, am pronunțat, pentru prima oară după secole întregi, numele celor care nu mai erau decât țărână, viermi și putregai, am zgâlțâit umbrele, am răvășit duhurile... Nici printre ele nu l-am găsit.

Așadar Gaspard Langenhaert avusese dreptate să creadă că lumea e propriu-i vis, de vreme ce aceasta încetase să existe în chiar clipa dispariției lui și uitase să-i consemneze absența...

Un pic de mister te ațâță, prea mult te obosește. Cineva m-a bătut pe umăr. Supraveghetorii au venit să-mi repete că

biblioteca se închide. M-au condus de braț până în curte.

Și acolo, sub lumina palidă a lunii, acolo, între pământ și stele, mi-am deșertat vezica meditând la destinul celui care credea că lumea se reduce la el și în urma căruia nu rămăsese nimic.

La doi pași mai încolo un câine mă privea, mirat că e cineva în stare să slobozească atâta urină dintr-odată.

În streășină, un greiere își susținea programul nocturn.

Luna, în schimb, nu se gândea la nimic.

A doua zi era duminică, iar eu uram duminicile. Aș fi sărit cu dragă inimă peste această zi inutilă, dar o conspirație universală născută din acțiunile reunite ale legii, Bisericii și veselului consens al miilor de imbecili mă obliga să mă distrez, pe mine, care nu iubeam decât munca. Mă izbeam de ușile închise ale bibliotecilor și în vitrinele oblonite ale librăriilor: eram condamnat la odihnă.

Ce se-alege de un cercetător care nu cercetează? Praful, ajunge un om obișnuit. Și mă mâhneam gândindu-mă în ce măsură aș putea ajunge ca toți oamenii.

În rest, diminețile de duminică îmi aduceau invariabil aminte că sunt murdar,

obosit, că în chiuvetă mă așteaptă vasele soioase, că ghemotoace de praf se aleargă în lungul plintelor, că hainele îmi miros a burlăcie... Nu-mi mai rămânea decât să rânesc până noaptea.

Dar în duminica aceea la căpătâiul patului meu mă aștepta umbra lui Langenhaert. Încântat peste măsură, am aruncat cât colo mătura și cârpa și am ieșit în oraș ca să visez în voie.

Simțeam nevoia să merg.

Necunoscutul Langenhaert deja nu-mi mai dădea pace.

Cheiurile Senci sunt numai bune pentru meditație și reverie; frumusețea lor îți liniștește spiritul, iar lărgimea ți-l eliberează. Acum îmi reproșam entuziasmul facil din ajun: chiar făcusem o descoperire? Gaspard Langenhaert chiar a existat cu adevărat? Totul părea din cale-afară de ciudat: dispariția scrierilor lui, faptul că Istoria îl ignoră și mai cu seamă, mai cu seamă, absența inexplicabilă din toate

registrele de stare civilă... Gaspard Languenhaert nu e probabil decât o mistificare, iar Fustel des Houillères l-a inserat în dicționarul său din pură malițiozitate. Pe vremea aceea, lumea era flămândă de astfel de fabulații.

Parcă-mi părea rău că lăsasem baltă curățenia...

Eram aproape de Pont-Neuf și m-am oprit la tarabele buchiniștilor; te îmbiau ca întotdeauna cu aceleași obișnuite rarități, romane vechi proaste, sortite să zacă-ntr-un dulap, enciclopedii medicale și tehnice depășite și un belșug de almanahuri, calendare, pliante publicitare și cărți poștale de pe vremuri. Mi-am ascuns dezinteresul îndărătul unei curiozități de paradă și mi-am lăsat privirea să alerge peste îngrămădeala de cărți.

Dar sub platanul de pe cheiul Grands-Augustins privirea mi-a fost atrasă de un volum despuiat de coperte, fără titlu și fără autor. L-am deschis.

Era *Galerie des grands hommes*, o antologie de gravuri după tablouri, o lucrare scoasă la tipografia Mallin Mallier, cu privilegiu regal, 1786.

M-am apucat s-o frunzăresc.

Sub degete mi-au defilat reprezentările grosiere ale lui Racine, Corneille, Boileau, Richelieu, Bergerac, Fontenelle... pe urmă, ceva mi-a prins privirea. Am dat înapoi; el era: pe versoul unei gravuri, în josul paginii anunțând tabloul următor, stătea scris *Portretul lui Gaspard Languenhaert făcut de Vigier, gravură de Malcombe*. Ochii mi-au zburat la pagina următoare ca să-l vadă.

Oroare! Era o reproducere rudimentară a portretului lui Diderot pictat de Van Loo.

Nu mai înțelegeam nimic.

Nici nu apucasem să-l gădesc, că Languenhaert îmi și fusese luat...

Diderot în locul lui Languenhaert? Era vorba de una și aceeași persoană?

M-am uitat cu mai multă luare-aminte. Lipsea o pagină. O rupsesese cineva. Se mai vedea o fâșiută de hârtie lângă cotor, dovedea că gravura cu pricina existase, dar fusese smulsă. Portretul lui Gaspard Langenhaert se găsisese prin urmare în acest volum!

Bucuria a luat locul dezamăgirii. Îndoielile mi s-au risipit. Și ce dacă îi furaseră portretul? Acum știam precis că Gaspard Langenhaert nu era nici o închipuire, nici o glumă proastă; lumea auzise de el, la sfârșitul secolului în care a trăit se bucura de prețuire, figura în *Galerie des grands hommes*. Am privit cu duioșie rămășița paginii smulse și mi-am plimbat degetul de-a lungul ei de parcă mi-l înfățișase pe Gaspard viu.

— Stimate domn, dă-mi voie să-ți spun că divaghezi. Mai rău, ești pe alături!

Am tresărit și m-am întors: un bătrân înalt și deșirat mă țintuia cu privirea. Ochii lui de un albastru oțelit mă sfredeleau. Nasul lui mă făcea să mă gândesc la un

vultur. Nu-mi spunea nimic, dar îmi citea gândurile.

— Ce vreți să spuneți?

Bătrânul a început să se frământa, iar agitația lui neașteptată era la fel de tulburătoare ca și neclintirea de adineauri. Și-a scos ochelarii cu gesturi largi, și-a tras sufletul și a oftat scrutând cerurile cu privirea deznădăjduită:

— Volumul ăla n-are nici o valoare. E un fals.

— Cum adică un fals? Ce anume-i fals în el?

— Totul, dragă domnule, totul! Sunt copii după tablouri care n-au existat nici odată! Numele gravurilor sunt invenții! Nu se spune un cuvânt despre autorii lucrării! O glumă proastă, domnule, o farsă, o jucărea!

Părea deosebit de mândru de ultima găselniță.

— Am vrut neapărat să vă spun adevărul, domnule, pentru că, vedeți dumneavoastră, noi avem un principiu, și anume

nu ne mințim clienții, nu încercăm să le ascundem adevărata valoare a mărfii.

Era anticarul! Unde mi-o fi fost capul? Vânzătorul, abil, căuta să-mi ia ochii la început cu cinstea lui, ca să mă îmbrobodească pe urmă mai cu spor.

— Dar nu sunt toate false, am zis prostete. Ceilalți oameni înfățișați aici au trăit bine mersi.

Puțin îmi păsa de lipsa autenticității gravurilor și de minciunile editorului; mie mi-era frică să nu rămân fără Langenhaert.

Bătrânul s-a uitat la mine mai întâi mirat, pe urmă bucuros de-atâta prostie: mă dibuise – eram fraierul perfect. M-a bătut părintește pe umăr.

— De bună seamă că n-o să-i treacă nimănui prin cap să pună la îndoială faptul că Racine, Corneille ori Molière au existat de-adevăratelea. Însă văd că domnul e amator de texte frumoase, așa că i-aș recomanda mai curând aceste ediții de opere complete ale căror...

— Nu mă interesează. Eu vreau lucrarea asta, i-am răspuns scurt.

Cu avântul tăiat, bătrânul hoțoman a lăsat jos volumele pe care dăduse să mi le arate.

— Face trei sute de franci.

— Nici pomeneală. Albumul are un defect: îi lipsește o pagină, și anume chiar aia care mă interesează de fapt.

Mi-a smuls cartea cu mânușile alea fără degete, murdare, și a deschis la locul cu pricina. Și-a așezat mai bine ochelarii și a rostit cu afectare:

— Dar nu e vina mea, domnule dragă. Dacă o să examinați cu luare-aminte tăietura, o să vedeți că e foarte curată, ceea ce înseamnă că volumul a fost ținut deschis cu o greutate sau o menghină, iar foaia a fost îndepărtată cu o lamă și o riglă. De altfel, dacă o să aveți bunătatea să vă uitați atent, o să constatați că tăietura e ușor îngălbenită, ceea ce înseamnă că e veche. Poate la fel de veche ca volumul însuși, cine știe ?

Avea dreptate... la fel de veche ca volumul însuși...

— Așa că, ținând cont de starea ediției și de aspectele asupra cărora mi-ați atras atenția, vi-l las la două sute.

I-am plătit, dar nu i-am mulțumit, pentru că știam că la atâta avea de gând să-l lase din capul locului. Nerăbdător să rămân singur, am grăbit pasul cu comoara mutilată sub braț.

Așadar Gaspard Langenhaert trăise de-adevăratelea: aveam nu numai dovada tangibilă a existenței lui, dar poate și pe aceea a unei conspirații menite să-i șteargă urmele. De ce îi cășunase cuiva pe poza lui? Pe cine mai bântuia încă, după atâta vreme de la moartea lui? Cine a vrut să-i șteargă urmele?

M-am întors acasă.

Noaptea m-a găsit prăvălit în fotoliu, cu brațele atârând, gândindu-mă la acest destin misterios căzut în uitare. Am aprins lampadarul, iar ochii au început să mi se

plimbe fără răgaz de la legenda care anunța portretul lui Gaspard Langenhaert la gravura lui Diderot care, din greșeală, se găsea pe pagina următoare, așteptând cine știe ce minune, de parcă sub privirile mele pendulând între pagini imaginea smulsă ar fi putut reapărea.

Deodată am sărit în picioare și dintre volumele cu coperte verzi ale operelor lui Diderot l-am scos pe acela reunind scrierile de tinerețe. Am răsfoit surescitat *La promenade du sceptique* și am găsit fragmentul pe care, de atâtea ceasuri, îl aveam în minte fără să-mi dau seama, textul care povestește întâlnirea lui Diderot cu niște filozofi ciudați:

...Alături de ei pășesc fără nici o regulă și orânduială figuri și mai neobișnuite: sunt cei care susțin fiecare în parte că sunt singuri pe lume. Ei nu admit decât existența unei singure ființe, iar această ființă gânditoare nu-i alta decât ei înșiși: de vreme ce tot ceea ce se petrece înăuntrul nostru nu sunt decât impresii, aceștia

neagă că ar exista altceva în afară de ei și aceste impresii; astfel ei sunt deopotrivă amant și amantă, părinte și copil, răzor de flori și cel care-l calcă-n picioare. Zilele din urmă am cunoscut un asemenea om, care m-a încredințat că e Virgiliu. „Ce fericit ești, i-am răspuns, să fii nemurit de divina Eneidă!” „Poftim? Eu?” a zis el. Asta nu mă face cu nimic mai fericit decât pe tine.” „Ce idee! am continuat eu, dacă ești cu adevărat poetul latin (ori tu, ori altul, tot aia), recunoaște că ești cu mult mai demn de stimă datorită lucrurilor mărețe pe care le-ai plăsmuit. Ce pasiune! Ce armonie! Ce stil! Ce descrieri! Ce ordine!” „Despre care ordine vorbești? m-a întrerupt el. Nu-i nici umbră de ordine în opera în chestiune: e o țesătură de idei care nu duc niciunde și, dacă ar fi să mă felicit pentru vreo realizare din cei unsprezece ani în care am reușit să însăilez laolaltă zece mii de versuri, ar fi pentru că mi-am făcut, în treacăt, câteva complimente destul de izbutite pentru abilitatea de a-mi supune concetățenii prin exilarea lor și de a mă onora cu numele de tată și apărător al patriei, după ce am fost tiranul ei.” La toată această galimatie am făcut ochii mari și am căutat să conciliesz idei atât de disparate. Virgiliu cel de dinaintea mea

a băgat de seamă că discursul lui mă stânjenește. „Nu mă înțelegeți, a continuat el. Ei bine, eram în același timp Virgiliu și Augustus, Augustus și Cinna. Dar asta nu e tot; astăzi sunt cine vreau să fiu și am să-ți demonstrez că poate sunt chiar tu însuși și că tu nu ești nimic; chiar de mă ridic până-n tăriile cerului ori chiar de mă prăbușesc în abisuri, nu-i cu putință să ies din mine însumi și numai de propria-mi gândire sunt conștient”, îmi spunea el cu emfază, dar a fost întrerupt de o ceată gălăgioasă care era pricina tumultului de pe aleea noastră.

Nu mai era nici o îndoială. Cum să nu-l recunoști aici pe Gaspard Languehaert, iar în ceata care-l urma, pe cei din Secta Egoiștilor?

Am parcurs cu atenție notele de subsol: vreme de trei secole de studii critice, comentarii, ediții noi, nimeni niciodată nu și-a dat seama la ce făcea aluzie Diderot în acest text! Și, ajunși la capătul puterilor, cercetătorii făcuseră tot felul de supoziții: ba că era Malebranche, ba că Berkeley ori, și mai și, caricatura lui Condillac, fiindcă

fraza „chiar de mă ridic până-n tăriile cerului ori chiar de mă prăbușesc în abisuri, nu-i cu putință să ies din mine însumi și numai de propria-mi gândire sunt conștient“ se găsește și la începutul lucrării *Essai sur l'origine des connaissances humaines*, pe care Condillac a publicat-o în 1746, cu un an înaintea fanteziei lui Diderot. Însă eu eram singurul care știa adevărul: sursa era chiar Languenhaert, întrucât faimoasa sentință a lui Condillac se regăsea și în articolul lui Fustel des Houillères, care i-l atribuisese direct lui Languenhaert.

Diderot mi-a confirmat deci teoria: aventura nebuncască a lui Languenhaert și a sectei sale era o realitate istorică.

Așa că, pentru prima oară, m-am hotărât să-mi iau vacanță. La naiba cu toate cercetările mele, adio teză! Voiam să aflu mai multe și aveam de gând să mă dedic lui Gaspard. Începând chiar de a doua zi dimineață.

Probabil că așa am adormit.

A doua zi, dis-de-diminează, m-am năpustit la Biblioteca Națională. Nimeni nu mă mai văzuse vreodată la ora aia; viori, fericit, proaspăt bărbierit ca niciodată, am dat fuga la sala cataloagelor cu entuziasmul unui puști care își pierduse virginitatea în ajun.

— V-ați terminat teza? m-au întrebat alarmați vecinii mei de fiecare zi, capetele aplecate.

I-am liniștit cu amabilitatea condescendentă a sufletelor fericite:

— O să mă termine ea pe mine!

Capetele se bââie de răs, dar nu din pricina glumei, obișnuită de altfel, ci de satisfacție.

Am vrut să le dau apă la moară și am adăugat:

— Mai am cam... un an.

Capetele s-au aplecat din nou deasupra pupitrelor. Douăsprezece luni de muncă pentru a duce la bun sfârșit o lucrare – cam atâta estimează an de an fiecare cercetător, și asta vreme de vreo douăzeci de ani; vorbele mele n-aveau nici o însemnătate... Să nu se creadă totuși că mediul academic e lipsit de milă! De obicei un cercetător e un animal capabil de afecțiune, care uneori se poate dovedi chiar o companie plăcută... Cu toate astea, unui erudit îi place cel mai mult la un confrate nu ceea ce-i diferențiază, ci ceea ce-i aseamănă: prizonieratul. Cercetătorii au unii pentru ceilalți un fel de camaraderie carcerală și îl urăsc cel mai mult pe prizonierul care se va elibera. Cum îi liniștisem în această privință, au pus neastâmpărul meu pe seama unui deranjament la stomac și și-au văzut de treabă.

Din moment ce Langenhaert nu era un personaj inventat, ci unul uitat, trebuia, în mod logic, să caut mărturii ale existenței lui în scrierile contemporanilor săi; m-am hotărât să consult sistematic ziarele, cronicile, periodicele, almanahurile și revistele literare din epocă. Voiam să găsesc măcar sursele lui *Fustel des Houillères*.

Această trecere în revistă mi-a luat o săptămână: în cele din urmă am găsit două documente de valori și întinderi diferite, dar din care am aflat o mulțime despre Gaspard Langenhaert, fapt ce mi-a spulberat îndoielile cu privire la realitatea existenței lui.

Primul document era un șir de anecdote de salon ale unui cronicar al vieții literare, Hubert de Saint-Igny, un ins cu o inteligență superficială căruia răutățile îi țineau loc de spirit, dar a cărui limbă ascuțită îl adusese în atenția celorlalți. În rubrica „Serate” din *Anuarul literar 1723-1724*, comenta, cu puțină erudiție și multe

înțepături, între altele, apariția lui Gaspard Languenhaert în saloanele doamnei du Devant. Era nostim, stupid și incredibil de bine scris.

Al doilea document, mai lung, cel mai interesant, expunea în volumul *Philosophies de France et d'Angleterre* principalele doctrine ale epocii. Autorul, Guillaume Amfrye de Grécourt, scrisese un capitol intitulat „Egoismul sau filozofia domnului de Languenhaert“, în care dezvoltă sub forma unui dialog între Cleante (interlocutorul) și Automonofilul (Languenhaert) principalele teze egoiste. Evident, asta era sursa lui Fustel des Houillères.

Hubert de Saint-Igny, un obișnuit al saloanelor doamnei du Devant, relatează astfel primele luni pariziene ale lui Languenhaert :

A apărut un filozof din Olanda. A fost bine primit grație înfățișării sale plăcute, întrucât era foarte frumos; și, în vreme ce chipul său câștiga inimile femeilor, tăcerea respectuoasă pe care o păstra îi câștiga respectul bărbaților.

Nimeni nu se sinchisea că scrie – ce altceva să faci când ai douăzeci de ani, o rentă de cincizeci de mii de livre, părinți și o țară care se bucură de pace? –, toți credeau că e mai degrabă arătos decât ager la minte și numai asta i-ar fi fost de-ajuns pentru o frumoasă carieră de gentilom.

Luni întregi nu rostise altceva decât politețuri și banalități de complezență, la care toată lumea se pricepea de minune, și iată-l într-o bună zi cum se proțăpește în mijlocul salonului, rupe tăcerea și declară tare și răspicat:

— Eu n-am corp. Trupul meu este imaterial.

Întreaga adunare a rămas uluită. Doamnele l-au privit cu subînțeleș, ca pentru a cântări grozăvia pe care o spusese; unele au pufnit, altele au roșit, întrucât, chiar dacă nu-și credeau urechilor, măcar aveau plăcerea să-și creadă ochilor.

Domnul de Langenhaert părea într-atât de pătruns de această descoperire, că, în loc să continue, a rămas pe loc, nemișcat, solitar. Baronul Schwartz l-a luat de braț și i-a șoptit cu bonomie:

— Și cu toate astea, tinere, crede-mă, doamnele de față sunt cu toatele de acord că ai un corp, și nu de lepădat, după cum umblă vorba.

Reprezentantele sexului frumos au protestat, de complezență.

— Mă măguliți, domnule, i-a răspuns tânărul, înclinându-se, dar credeți-mă că nimic nu-mi va putea schimba această convingere asupra căreia am meditat profund.

Doamna du Devant s-a apropiat de cei doi ca să-i dea lui Langenhaert puțința să se justifice:

— Atunci explică-ne, dragă prietene, luminează-ne aceste profunzimi care nouă nu ne sunt la îndemână. De ce crezi că trupul dumitale ar fi imaterial? Ești oare precum stafia aceea pe care o invocă baroana de Saint-Gélis și care apare deasupra gheridonului?

— Nici gând, doamnă, nu e vorba nici de nebunie, nici de șarlatanie, ci e concluzia filozofică spre care m-a condus meditația.

Și a dat drumul unui talmeș-balmeș, în care se demonstra prin A și B că natura nu există decât în mintea filozofului nostru, că sunetele, parfumurile, materia, culorile și gusturile nu se află decât în spiritul său și că, de asemenea, noi înșine nu existăm decât în capul lui. Ascultându-l, eu, unul, am conchis că, dacă ar fi să-i dăm crezare, atunci de bună seamă că atâtea lucruri adunate în același loc strâmt l-ar face

fără îndoială pe bietul filozof să-și piardă mințile.

Toate spiritele superficiale, amatoare de profunzimi obscure, l-au aplaudat la scenă deschisă. La fel și imbecilii, care nu înțeleseseră nimic, pentru că, de obicei, așa recunosc ei inteligența. În schimb înțelepții au tăcut, întrucât nu se discută despre ceea ce a fost rostit nu din dragoste pentru adevăr, ci din dorința de a contrazice. Două zile mai târziu, uitaserăm deja vorbele tânărului, dar ne aminteam că fusese destul de elocvent. De atunci înainte, lumea l-a socotit un om de spirit, adică a putut spune orice, fără nici o consecință.

Hubert de Saint-Igny, mai ocupat să bârfească decât să înțeleagă, a omis să ne transmită raționamentul lui Gaspard. Dar l-am găsit consemnat de către Guillaume Amfrye de Grécourt la începutul dialogului său pedagogic:

CLEANTE

Se tot vorbește despre teza dumitale. Susții, se pare, că nu ai corp. Ca să ne înțelegem, cum ai

rostit aceste vorbe? Nu cumva cu ajutorul gurii?

AUTOMONOFILUL

Dacă mă iei așa, atunci mai bine renunțăm de la bun început.

CLEANTE

Iartă-mă, nu m-am putut abține.

AUTOMONOFILUL

Ca să mă înțelegi, ar trebui să-ți expun mai întâi teoria mea despre materie, pentru că întreg raționamentul pornește de aici.

CLEANTE

Bine, așadar care este teoria ta despre materie?

AUTOMONOFILUL

Că materia nu există.

CLEANTE

Poftim? Vrei să spui că raționamentul tău se întemeiază pe o atare absurditate?

AUTOMONOFILUL

Atunci, spune-mi, când anume suntem îndreptățiți să spunem că un lucru există?

CLEANTE

Când îl percepem cu toate simțurile.

AUTOMONOFILUL

Exact aici voiam să te aduc. Un lucru există atunci când îl vedem, atingem, auzim ori când ne amintim că l-am văzut, atins, auzit, dar nimic mai mult. Ceea ce numim „lume” e suma simțurilor noastre. Nu cunoaștem lumea în sine, ci avem fiecare o lume proprie redată de simțuri.

CLEANTE

Vrei să spui că doi oameni nu percep aceeași lume? Că fiecare are lumea lui?

AUTOMONOFILUL

Întocmai. Vedem noi oare la fel? Simțim într-același chip? Unul are un gust mai dezvoltat, altul un miros mai fin, unul are o sensibilitate aparte a buricelor degetelor, altul aude și musca-n zbor.

CLEANTE

E foarte adevărat.

AUTOMONOFILUL

Prin urmare, câți oameni, atâtea lumi.

CLEANTE

Cu asta mă învoiesc.

AUTOMONOFILUL

Prin urmare, doar din pricina unei comodități de exprimare, vorbim despre o lume în loc să vorbim de *mai multe*.

CLEANTE

Dacă înțeleg bine, din pricina limbajului, credem că nu există decât o lume, în vreme ce de fapt sunt mii.

AUTOMONOFILUL

Întocmai. Întrucât lumea nu e decât în mintea noastră.

CLEANTE

Pricep.

AUTOMONOFILUL

Așa încât poți trage odată cu mine concluzia că materia nu există, de vreme ce totul se află în mintea noastră. Nimic nu e material, totul este spiritual în sine. Natura nu este decât discursul propriilor mele senzații. Numește perceptibil ceea ce oamenii numesc material și nu numai că vei dobândi o imagine a realității,

dar vei câștiga și coerență. Nu tăgăduiesc că ar putea exista corpuri întinse, mirosuri, culori, gusturi, nu tăgăduiesc că ar putea exista asprime, netezime, gustul sărat, ci resping ipoteza existenței unei materii, această lume de plan secund independentă de calitățile percepute. De fapt, lumea nu e decât perceptibilul, și nu putem să ne eliberăm de ea.

Citind această demonstrație – care mă ducea cu gândul la cele trei *Dialoguri* ale lui Berkeley –, mi-am dat seama că Gaspard Langenhaert nu era decât un filozof de operetă, dar care reușise să dea o adevărată ținută speculativă demonstrației sale. Apropo de corpul imaterial, Hubert de Saint-Igny, care interpreta lucrurile la nivelul său, adică foarte jos, a consemnat două anecdote relevante:

La câțeva vreme după cele întâmplate, Langenhaert și-a repetat teoria în salonul contesei d'Évremont, enervându-l pe președintele Carrière, care îl mai auzise și la doamna du Devant. Președintele, pe care natura nu-l

înzestrare cu un fizic tocmai de invidiat, dar căruia nu-i lipsea, cu toate acestea, ambiția de a seduce, făcea un comerț amoros mult peste posibilitățile sale și nu privea cu ochi buni sosirea unui rival tânăr într-o societate unde se găsea și el, cu toate că, după vârstă, putea să-i fie tată junelui cu pricina, iar după înfățișare, chiar bunic. Prin urmare apariția domnului Languenhaert îl supărare peste măsură și l-a detestat definitiv de cum acesta din urmă a început să facă spirite, întrucât, trebuie s-o recunoaștem, în arta conversației președintele era încă și mai puțin înzestrat decât în arta seducției. S-a întors deci spre filozoful nostru și i-a zăbierat în ureche:

— Ce aud, domnul meu? Că nu aveți corp material?

— Exact, domnule, m-ați înțeles perfect.

— Minunat. În cazul acesta, eu am un corp material, sau imaterial?

— Imaterial, desigur. Urmând raționamentul logic, nici domnia voastră și nici eu, de altfel, nu suntem materiali.

Acest apel la logică l-a scos din sărite pe președinte. S-a stăpânit totuși și, după ce a aruncat o privire complice spre asistență, a continuat discuția cu un zâmbet răutăcios, asemenea

vânătorului care se distrează să-i mai dea un răgaz animalului pe care oricum îl va doborî:

— Așadar sunt imaterial... Și pe ce te întemeiezi, dacă nu e cu supărare?

— Este vorba exact despre ce spuneam mai înainte, dragă domnule, realitatea nu e decât imagine și nu e nimic în spatele imaginii acesteia. Ceea ce credem noi a fi materie nu e în fapt decât senzație.

— Firește, firește, a răspuns viclean președintele. Și nici un argument filozofic nu v-a strămutat această convingere?

— Nici unul, niciodată.

— Atunci, dați-mi voie, ca de la filozof la filozof, să vă propun următorul raționament...

Și președintele i-a tras un șut magistral. Filozoful a răcnit. Adunarea, uitând de buna cuviință, a izbucnit în hohote, încântată de renghiul pe care bunul-simț i l-a jucat metafizicii.

Domnul de Langenhaert, cu un aer profund dezgustat și sastisit, își fricționa zona argumentativă și nu părea afectat de demonstrație. Președintele s-a întors la discuție:

— Argumentul meu a fost la înălțime? A fost destul de puternic ca să vă clatine convingerile?

— Nici vorbă. Argumentul domniei voastre ține de o filozofie găunoasă, chiar grosolană, domnule.

— Minunat, o să-i aduc la cunoștință cizmarului meu. Sluga dumitale.

Și președintele Carrière, mândru nevoie mare de succesul dobândit în ochii asistenței, a căutat de atunci înainte seratele unde avea să se producă filozoful, pentru a i se pune cu amabilitate la dispoziție spre a specula împreună și a-și reitera argumentul.

Dar istoria nu se sfârșește aici. Se spune că doamna contesă de Vignolles, vestită pentru mărimea farmecelor, finețea taliei și subțirimea principiilor, și-a propus aflând de această întâmplare să-l convingă altminteri pe tânărul filozof de existența trupului său. Și asta grație unei demonstrații de mare virtuozitate, pe care se știa că o stăpânește la perfecție și la care, zice-se, nu avea rivală. Prin urmare, l-a abordat, l-a respins, i-a dat speranțe, l-a făcut s-o dorească, apoi i-a zâmbit, pe urmă s-a bosumflat, așa încât, după câteva zile, filozoful a dat curs fără a sta prea mult pe gânduri invitației la o ședință de meditație filozofică în budoarul contesei.

Demonstrația a fost făcută și re-făcută și iar re-făcută. Departe de a întâmpina rezistență la argumentele sale, contesa a găsit la acela pe care-l credea adversarul său un sprijin

extraordinar, baze solide și o forță care au pus-o pe gânduri.

Timidă, tremurând, și-a întrebat amantul cum, fără corp, putea să-i dea trupului ei atâția fiori și cum, în lipsa materiei, îi aprindea într-atât materia sa. Gaspard i-a explicat că toate acestea nu erau decât senzații cărora ea voia să le cadă pradă și astfel a câștigat-o de partea sa. De atunci, cea mai mare cochetă a Parisului s-a declarat imaterialistă, pată de care reputația sa s-ar fi putut lipsi; lumea ridică din umeri și șoptea că doamna de Vignolles a avut de atunci încolo (și) o minte înfierbântată.

Acestea au fost se pare achizițiile teoretice ale primului an parizian. Întrucât, dacă citim mai departe cronica lui Saint-Igny, vom observa că primele teze ale lui Gaspard Langenhaert se întemeiau mai cu seamă pe percepție. De-abia în cel de-al doilea an petrecut la Paris, împingând tot mai departe limitele reflecției, a teoretizat definitiv egoismul filozofic: „Eu însumi sunt creatorul lumii”.

CLEANTE

Dar, dacă aceste senzații nu sunt urma lăsată de obiectele exterioare, atunci ce sunt? Care e originea lor?

AUTOMONOFILUL

Eu.

CLEANTE

Poftim?

AUTOMONOFILUL

Precum spun, nu-ți crezi urechilor, dar m-ai auzit bine. Eu însumi mă aflu la originea senzațiilor pe care le am.

CLEANTE

Tu? Tu ești creatorul lumii?

AUTOMONOFILUL

Eu însumi. Eu sunt creatorul acestei lumi de culori, obiecte, mirosuri.

CLEANTE

Dragă prietene, adio. Discuția noastră a durat prea mult. Cum poți să spui că spiritul tău dă naștere el însuși, pentru el însuși, propriilor senzații?

AUTOMONOFILUL

Când visezi, nu ești tu autorul acelor vise?
Când te vezi navigând pe ape spre Americi,
valurile sunt ele altceva decât plâsmuirea ima-
ginației tale?

CLEANTE

De bună seamă că nu, doar e vorba de un vis.

AUTOMONOFILUL

De unde știi?

CLEANTE

Fiindcă mă trezesc.

AUTOMONOFILUL

Și dacă la un moment dat o să te trezești și din
viață?

CLEANTE

Asta-i bună!...

AUTOMONOFILUL

Cum poți să fii încredințat că în clipa asta nu
visezi?

CLEANTE

Mă pui în încurcătură...

AUTOMONOFILUL

De vreme ce ești de acord cu mine că materia nu există, originea senzațiilor nu poate fi căutată în altă parte decât în spirit. Atunci când visăm, când ne imaginăm, nu suntem oare demiurghi ai unor noi realități? Aici e vorba de o creație conștientă. Ei bine, în cea mai mare parte a timpului creăm inconștient!

Astfel, Gaspard Langenhaert, în răspăr cu întreaga tradiție filozofică a vremii sale, mergea până într-acolo încât emitea ipoteza inconștientului, ba mai mult, a inconștientului creator. Pentru a clarifica acest aspect, iată o anecdotă pe care am găsit-o printre trăncănelile lui Saint-Igny:

La balul mascat organizat de baroana de Saint-Gelis, Cupidon a apărut la petrecere, pentru că, la adăpostul măștilor, al dominourilor și al întunericului complice din grădină, inimile îndrăznesc să spună adevărurile ascunse și costumele de carnaval deseori fac să cadă măștile onestității și ale ipocriziei. Nu cunoaștem toate poveștile de amor pe care le-a ocrotit în seara aceea Selena, dar s-a aflat iute – din

fericire! – de renghiul jucat filozofului zilei, domnul de Langenhaert.

Mai mulți oameni aleși, agasați de pălăvrăgeala extravagantă a tânărului, au ținut cu tot dinadinsul să-i demonstreze nu doar că nu el e creatorul lumii, ci și că acesta din urmă putea să-i joace renghiuri incredibile. L-au rugat pe baronetul d'Entrèves, ale cărui douăzeci și șapte de primăveri pline de însuflețire se pretau la tot felul de glume, să îmbrace costumul pe care trebuia să-l îmbrace contesa Corona, amanta oficială a filozofului. Trebuia să joace rolul contesei și, odată ce îl păcălea pe Langenhaert, să-și dezvăluie adevărata identitate.

La bal, falsa contesă (adevăratul baronet) s-a apropiat de filozof să-i dea un *rendez-vous* la ora unsprezece punct, în fundul parcului, la adăpostul carpenilor complici. La ceasul stabilit, tânărul baronet era acolo, deghizat, dar de-abia a avut vreme să-și intre în rol, că filozoful nostru, pe care indiscrețiile femeilor și necesitățile doctrinei sale ni l-au dezvăluit prea puțin preocupat de galanteriile preliminare, s-a aruncat asupra lui, rostogolindu-l în tufe.

Baronetul a găsit puterea să-și scoată masca și să zbiere smulgându-se din îmbrățișare:

— Privește-o, filozofule, pe femeia pe care-o iubești. Asta ai vrut să se întâmple, tu, care faci să se întâmple tot ?

Tulburat, înfrânt, filozoful a rămas mut preț de câteva clipe, apoi, privind buzele pline de prospețime ale baronetului, ochii surâzători, părul lung și negru, i-a cuprins delicat mâinile.

— Cu siguranță că pe tine te vreau, i-a zis, și te-am dorit fără s-o știu. Iar întâmplarea de mai-nainte m-a făcut să-mi dau seama de acest lucru.

Și a continuat cu adevăratul baronet de-acolo de unde rămăsese cu falsa contesă. Păcălitorul a fost păcălit, dar nu a avut a se plânga, pentru că era nerușinat peste măsură și nu degeaba primise să ia parte la o asemenea mascaradă. În noaptea aceea Luna a avut de îndurat zbânțuicelile lui Jupiter cu Ganimede. Întâlnirea s-a petrecut sub auspiciile mitologiei, și se spune că domnul de Langenhaert a făcut dovada spiritului, a curiozității științifice și a dorinței de a învăța în aceeași măsură ca d'Entreves, ale cărui cunoștințe erau totuși mai înaintate; s-au despărțit în cele din urmă, cu promisiunea de a se întâlni din nou pentru a aprofunda studiul latinei.

Spre marea supărare a celor care se distrau pe seama sa, chiar domnul de Langenhaert i-a povestit totul amantei lui, declarându-se încântat că și-a făcut o asemenea surpriză. Încă o dată, zeflemitorii s-au ostenit în zadar, întrucât nimic, absolutamente niciodată, nu zdruncina sistemul filozofului egoist.

Anecdota e relevantă. Astfel, în vreme ce Gaspard învăța ceva despre lume, era convins în continuare că învață ceva despre sine însuși. Necunoscutul venea de fiecare dată dinlăuntrul său, și nu din exterior, deoarece exteriorul nu exista. Un adevărat sistem de apărare speculativă, un cuirasa conceptual, care îi dădea astfel posibilitatea să explice și cele mai neînsemnate aspecte și să răstoarne cele mai puternice obiecții.

CLEANTE

Dar, dacă această lume este una făcută după dorințele tale, cum explici atunci existența durerii? Mi se pare un argument care îți dărâmă sistemul.

AUTOMONOFILUL

Durerea? Ai adus în discuție o invenție de care sunt deosebit de mândru și pentru care mă felicit întruna. Durerea este o întrebare pe care mi-o pun pentru a-mi măsura puterea dorinței: dacă suferința mă oprește, asta înseamnă că nu prea țin de fapt la obiectul dorit; dar, dacă pot trece ușor peste durere, înseamnă că dorința mea e puternică, profundă. Durerea e, ca să spun așa, instrumentul de măsură al dorințelor mele. Nu crezi că-i ingenios?

CLEANTE

Cu siguranță. Chiar dacă mi-e teamă că ingeniozitatea depășește adevărul.

Dialogul se termina aici. N-am mai găsit nimic la Saint-Igny, cu excepția unor anecdote care ilustrează confuzia pe care o provoca filozoful în societatea vremii.

Doamna du Devant, angajată pătimaș într-o partidă de table pe care o câștiga, l-a văzut pe filozof moșăind pe o sofa. I-a spus prefăcându-se îngrijorată:

— Să nu cumva să adormiți înainte să termin partida. O să ne faceți pe toți să dispărem!
A râs și el.

Ca o urmare firească, nebunia lui a devenit paradoxală. Deși se proclama singur pe lume, se arăta totodată avid de discuții și nu se supăra niciodată pentru nici o critică; părea chiar a căuta cu tot dinadinsul discuțiile în contradictoriu, întâmpinându-le cu un fel de bucurie curioasă. Atunci când i se dădea un argument puternic care-i putea năruși sistemul, râdea de bucurie și repeta întruna:

— Într-adevăr, la asta nu mă gândisem!...

Rareori dădea răspuns pe loc obiecțiilor. Îi stătea în obicei ca, după ce-și lăsa interlocutorul fără răspuns, o săptămână mai târziu să-l apuce de braț și, fără nici o introducere, să-i răspundă, reluând discuția de unde o lăsase.

Întrucât doamna du Devant era uluită de acest comportament și l-a rugat să se explice, filozoful i-a răspuns că nu ține să-și demonstreze calitățile oratorice în fața interlocutorilor, deoarece, vorbind cu ei, vorbea de fapt cu el însuși.

— Poftim? s-a mirat doamna du Devant.
Tot te mai crezi creatorul lumii în vreme ce te

contrazic? De ce te mai obosești atunci să-mi răspunzi?

— Dar, scumpă doamnă, în această clipă vorbesc cu mine însumi. Am inventat salonul dumitale pentru că aici lucrez mai bine decât în biroul meu, unde mi se întâmplă să mai moțâi, mai ales după o masă copioasă. Aici, forfota, mulțimea chipurilor și a discursurilor fac ca aceste ore de studiu să fie cu mult mai de folos.

Se pare că încetul cu încetul societatea a devenit cu mult mai tolerantă. În epocă se accepta orice fel de discurs — asta e la urma urmei definiția salonului literar —, dar nu orice fel de comportament. În cele din urmă, curiozitatea se stingea.

Mare lucru n-am mai aflat despre Gaspard de la Saint-Igny, în afară de cât de iute i-a pălit steaua: după ce oamenii l-au primit în rândul lor și l-au tolerat, Langenhaert s-a retras în sine însuși. Viața pariziană a fost pentru el un eșec. A dispărut din amintirile salonarzilor.

Descoperirile mele se opreau aici.

Duminica mi-am petrecut-o scriind tuturor bibliotecilor importante din Europa: Londra, Roma, Milano, München, Berlin, Madrid, Budapesta, Moscova, Leningrad... Am trimis o scurtă scrisoare tuturor revistelor de filozofie sau istorie, precum și societăților științifice pentru a obține informații despre Gaspard Langenhaert.

Duminică noaptea, înainte de a mă băga în pat, am constatat cu resemnare că apartamentul meu e cenușiu de atâta praf și că, fiindcă nu-mi plătisem factura, îmi tăiaseră telefonul. Puțin îmi pasă, m-am gândit înainte de a adormi, și-așa nu mă mai sună nimeni de multă vreme...

Au trecut două luni. Zilele erau din ce în ce mai mohorâte, starea mea de spirit, din ce în ce mai întunecată. Căutam și nu găseam nimic. În fiecare zi credeam că formulez o ipoteză strălucită, care mi-ar fi condus cercetările spre un deznodământ fericit, și de fiecare dată eșuam în același fel. Începeam să urăsc încăperile alea, sala de lucru, pivnița aia cu cartoteci, cantina plină de fum înțepător.

Apartamentul meu era din ce în ce mai murdar. Doamna Rosa – oare așa o cheama? – sau, mă rog, femeia aia trupeșă care venea din când în când să-mi spele geamurile, să-mi aduc hainele de pe jos și să-mi bată covoarele nu mai urca la mine.

Plecase în țara ei – Portugalia, Spania ? – sau dăduse bir cu fugiții ? Când mi-am dat în cele din urmă seama că n-o să mai vină, n-am angajat pe altcineva; m-am hotărât pur și simplu să nu mai dau atenție la ceea ce alții ar fi numit dezordine. La drept vorbind, cine venea la mine ? Mormanul de corespondență care se adunase nu-mi aducea nici un răspuns. Nici un particular și nici o societate științifică nu-mi scriseseră nimic; numai bibliotecile catadicsiseră să-mi răspundă, dar de fiecare dată ca să mă înștiințeze că nu aveau *Încercare de metafizică nouă* a lui Gaspard Languehaert.

A fost nevoie ca hazardul să-și facă jocul încă o dată...

Într-o după-amiază, pe când eram gata să ațipesc de cât *bœuf bourguignon* mâncasem, l-am zărit printre pleoapele grele pe unul dintre capetele aplecate răsfoind un volum pe care mi s-a părut că deslușesc cuvântul „Egoist”. Parcă nu-mi venea să-mi cred ochilor, dar, când craniul s-a

ridicat, lăsând pe pupitru cartea deschisă, m-am apropiat să verific: scria clar „Școala Egoistă”.

Fără să-mi pese de consecințe, am luat volumul și am fugit.

M-am așezat în fundul unei galerii, într-un ungher întunecat, și am început să citesc.

Era vorba de *Mémoires d'un honnête homme* a lui Jean-Baptiste Néré, publicată în 1836. La cuprins figura un capitol intitulat „Școala Egoistă”. Am tresărit, am închis ochii, i-am deschis, dar cartea era tot acolo și cuprinsul era același...

Aceste memorii ale unui om al veacului al XVIII-lea fuseseră publicate un secol mai târziu de un anume Henri Raignier-Lalou, istoric, dacă e să ne luăm după el.

Citindu-le, am descoperit cu totul altceva decât un tratat filozofic. Jean-Baptiste Néré conducea un teatru din Montmartre, Les Champs-Élyséens, și cronicile sale relatau douăzeci de ani de aventuri în

lumea spectacolului. A montat numeroase tragedii în versuri, dar această activitate culturală nu era decât un paravan pentru un cu totul alt soi de comerț: în loc de tragedii, omul prezenta mai des decât s-ar crede niște piese din cale-afară de obscene. De fapt, pentru *Moartea lui Seneca* ori *Tragedia lui Alexandru* câte piese precum *Triumful Afroditei*, *Călătorie la Citera*, *Marte și Venus*, *Misterele lui Adonis* sau *Fanteziile Aspasiei* nu s-au jucat? Ca să nu mai vorbim despre *David și Jonathas*, care nu avea, bineînțeles, nici o tangență cu Biblia, despre *Visele lui Coridon*, reluată și după zece ani datorită succesului de care s-a bucurat... Ca să nu mai vorbim despre actori, vedetele teatrului Les Champs-Élyséens – domnișoara Trompette, domnișoara Suzon, domnul Ardimédon, ale căror nume nu te duc cu gândul la niște transfugi de la Comedia Franceză. Ce să mai spunem când aflăm în finalul unui paragraf că numita domnișoară Trompette,

„deși incapabilă să declame corect și să înțeleagă dramatismul unei situații“, a încântat publicul grație „nurilor generoși, supleții acrobatice și temperamentului focos“? E limpede că Jean-Baptiste era organizatorul unor spectacole erotice, iar teatrul lui era unul al dezmățului.

Astea fiind zise, Néré scrisese despre Gaspard și, la drept vorbind, numai asta mă interesa. M-am mirat că, în ciuda stilului lejer, capitolul acela era mult mai îngrijit scris decât celelalte și că autorul avea un condei mai alert și mai limpede. Am înțeles până la urmă ce au fost Școala Egoistă și învățăturile lui Gaspard.

Primăvara 1732 – Școala Egoistă

În aceste vremi de foamete intelectuală oamenii se năpusteau lacomi asupra oricărui fel de hrană spirituală, oricât de puțin sățioasă ar fi fost. Niciodată nu se mai văzuse la Paris atâta mâncare proastă

lăudată din belșug și oriîncotro te uitai dădeai peste așa-zisi maestri, care la început îți făceau poftă de mâncare, ca pe urmă să te scoale nesătul de la masa lor; ajungeai să juri că nu mai cazii în capcană, dar după ceva vreme îți intra în obicei: te dădeai în vânt după fazan, dar te mulțumeai cu pui.

Una dintre aceste păsări ciudate a venit într-o bună zi la mine. Avea o înfățișare numai bună să seducă sexul frumos, o ținută corectă, o trăsură luxoasă, dar o purtare plină de morgă și răceală; ai fi zis că e peste tot la el acasă. Mi-a propus să-mi închirieze o dată pe săptămână sala de la Les Champs-Élyséens ca să pună bazele unei „Școli Egoiste”. Mărturisesc că, înfuriat cum eram, n-am prea înțeles ce vrea să spună și, bănuitor în privința spectatorilor și a derbedeilor de tot felul, l-am întrebat dacă nu cumva contravine bunelor moravuri sau religiei, nu că personal aș fi avut ceva împotriva, dar ca să fiu pregătit pentru orice neplăceri. În loc de răspuns, a scos

un hohot de râs, mi-a pus dinainte pe masă o pungă doldora de aur, m-a rugat să mă mai gândesc câteva zile și dus a fost.

Aveam de gând să mă duc să-i dau banii înapoi, când drăguța de Suzon mi-a deschis ochii, spunându-mi că, deși îi lipseau manierele, tânărul nu ducea lipsă de argumente. În rest, fiindcă nu aveam destui bani, lucrările de reparație a acoperișului rămăseseră mult în urmă și pentru nefericitele *Nebunii ale Agripinei*, din cauza apropo-urilor la viața de la curte, eram în pericol să ne pierdem autorizația.

Așadar m-am interesat despre acest domn de Languenhaert. Mi-au ajuns la urechi fel și fel de lucruri. Reieșea limpede că, deși toată lumea din saloanele literare îl cunoștea, părerile despre el erau împărțite: un geniu, un nebun, un filozof excen-tric, un excen-tric filozof, un impostor, un ambițios, un Erostrat modern gata să pârjolească toate templele bunului-simț ca să atragă atenția asupra paradoxurilor lui, un

Platon reîncarnat, întemeietor al unei doctrine pe care fiecare o va îmbrățișa în secolul ce va veni. Cei cu care am stat de vorbă credeau că va ajunge, de bună seamă, la Versailles, la Academie ori, dacă nu, la casa de nebuni. Însă toți erau de acord că tânărul susținea o doctrină egoistă conform căreia numai el singur există, iar lumea, voi, eu, Parisul, întreaga Franță nu suntem decât plâsmuiri ale imaginației sale. Astfel i-am înțeles în fine atitudinea superioară și m-am interesat dacă e solvabil. Am aflat că e putred de bogat, fiindcă părinții lui, comercianți înstăriți din Haga, își dădeau din fericire osteneala să creadă, pentru binele lui, în realitatea lucrurilor înconjurătoare; am aflat chiar că vreo douăzeci de furnizori, tapiseri, bijutieri, croitori și-au înlesnit traiul de când se instalase tânărul la Paris, căci era destul ca un negustor să se înfățișeze cu mărfuri pentru ca extravagantul să creadă că dorința lui l-a făcut să se ivească și cumpăra tot.

Așadar am primit propunerea lui. M-am învoit pentru o sumă frumoșică și nici nu s-a sinchisit să se tocmească. Am deschis prin urmare Școala Egoistă de la Paris și am căzut de acord că nu era nevoie să cred în ce se susținea acolo, era destul să asigur intendența. Simțul interesului personal m-a păzit întotdeauna de tulburările inteligenței.

Nu știu cum de într-o zi filozoful a sunat adunarea – cred că publicase o carte –, dar la reuniune s-a strâns o mulțime însemnată. Curioșii se amestecau printre zeflemitori, dar domnul de Languenhaert, după ce s-a întreținut cu toți cei interesați, s-a apucat să selecteze vreo douăzeci de adepți pe care i-a scris în registrul conferințelor sale hebdomadare. În numele științei, le-a cerut celorlalți să se facă nevăzuți și a părut că ațipește, în vreme ce sala începea să se golească. Mărturisesc că eram un pic dezamăgit de aceste severe restricții, iar drăguța de Suzon se temea că n-o să ne scoatem

banii pe aperitive. Domnul de Langenhaert, fără să pară că s-a trezit de-a binelea, a scos atunci încă o pungă. Una peste alta, a fost o seară foarte plăcută.

*

Prima ședință s-a ținut pe 28 martie. Trebuie să recunosc că domnul de Langenhaert, deși nobil prin naștere și cu o avere înfloritoare, nu avea prejudecățile obișnuite rangului său, întrucât grupul de discipoli era tare pestriț; puteai întâlni, alături, un senior îngâmfat și un marchiz senil, un ceasornicar, un brutar încornorat, un profesor de greacă de la oratoriul Saint-Joseph și fel de fel de personaje neobișnuite, pe care nu mi le mai amintesc acum. Toți au ajuns mai devreme de ora stabilită și s-au felicitat plini de amabilitate, bucuroși pesemne să găsească tovarăși cu care să fie gând la gând, chiar dacă, de fapt, după cum i-am și spus drăguței de Suzon, gândul cu pricina nu era chiar demn de împărtășit.

După această perindare de chipuri vesele, domnul de Langenhaert a urcat la tribună cu fața radiind de o fericire ce nu-i stătea în fire – am aflat pe urmă că omul asta era pur și simplu bucuros că gândește.

— Dragi prieteni, ce bine că ne-am întâlnit aici, neavând altă ambiție decât cercetarea adevărului! Așadar declar deschisă Școala Egoistă de la Paris.

Puținii cursanți au aplaudat din toate puterile și și-au zâmbit unii altora cu vădită plăcere.

Domnul de Langenhaert a urmat exaltat:

— Fie această propoziție fundamentală: *Fu îmi sunt mie însumi lumea, realitatea și chiar și originea ei.* Cum o îmbrăcăm în haina unui raționament? Vă propun să începem prin așezarea ei pe temelia unei teorii a senzației. Pentru că, la urma urmei, de unde ne vin nouă ideile? E de netăgăduit că...

Brutarul încornorat l-a întrerupt:

— Nu pricep cu ce drept iei dumneata cuvântul aici și ocupi estrada. Ia n-o mai faceți atâta pe învățații, că de fapt eu și numai eu sunt la originea a tot ce există și numai eu sunt lumea. Dispari, coboară de la tribună și am să vă explic ce și cum.

Domnul de Langenhaert l-a țintuit cu privirea, apoi a zâmbit și a murmurat:

— Ușurel, ușurel, e mai comod așa.

Omul ăsta avea pesemne vreo putere, fiindcă brutarul s-a așezat cuminte la locul lui.

— Teoria senzației este prin urmare singura care poate fonda acest raționament...

— Vă rog să mă scuzați că vă întrerup, a intervenit seniorul îngâmfat, dar nu văd pentru ce motiv îi permiteți sacului ăstuia îndesat de făină să spună că el e la originea lumii, pentru că, după cum căzuserăm de acord ca doi gentilomi săptămâna trecută, la originea tuturor lucrurilor mă aflu eu. Nu pot îngădui să las o asemenea greșeală să se perpetueze.

— Ba pardon, eu sunt la originea lumii, a sărit ceasornicarul.

— Nici vorbă, eu sunt, a replicat profesorul de greacă.

— În nici un caz, eu sunt, a reluat brutarul.

— Ba eu.

— Ba eu.

— Ba eu.

Cei douăzeci de membri se ridicaseră în picioare și strigau și gesticulau care mai de care. Domnul de Langenhaert, spectator înmărmurit, părea lovit de o migrenă fulgerătoare. Și-a prins capul în mâini. Ceilalți continuau să se certe; brutarul s-a apucat să-și lovească vecinul, profesorul de greacă l-a lovit pe-al lui cu un dicționar, de l-a lăsat lat, seniorul îngâmfat sărea de pe un picior pe altul și trăgea niște șuturi prost țintite în stânga și-n dreapta. În câteva clipe, țipete, tocuri de scris, palme, bastoane, fel și fel de proiectile, bănci răsturnate, perdele smulse – bătaia era în toi.

Suzon și cu mine am dat fuga la fântânile din curte și am împrășcat hoarda filozofilor cu vreo câteva găleți de apă rece ca gheața. Le-am poruncit să se așeze la locurile lor. Domnul de Languenhaert a ieșit din toropeală, a cercetat neliniștit asistența udă leoarcă și a anunțat sec că le va explica motivul acelei debandade la ședința următoare. Fiecare credea în sinea lui că săptămâna ce avea să vină îi va fi recunoscută public supremația; s-au despărțit aproape mulțumiți.

Domnul de Languenhaert mi-a lăsat o pungă pentru pagube. Părea că suferă crunt.

*

La cea de-a doua ședință toți au venit tare devreme, pe onoarea mea, cu un aer răutăcios și preocupat, de parcă le-ar fi pregătit o surpriză tovarășilor lor; s-au salutat ironic, din vârful buzelor, și l-au așteptat pe orator, prefăcându-se cât se poate de liniștiți.

Domnul de Langenhaert a adus vorba despre neplăcutele evenimente petrecute la ședința trecută și a spus că are să le expună motivul care le-a pricinuit.

Dar abia ce deschisese gura, că fatalitatea a făcut ca superbul meu candelabru cu șaizeci de lumânări, care-mi fusese montat în ajun, să cadă cu zgomot pe pardoseală. S-a făcut cioburi între estradă și primul rând, iar cele șaizeci de lumânări, din ferice stinse, s-au rostogolit de-a valma printre picioare și scaune.

Întregul teatru a vuit o vreme.

După catastrofă s-a așternut o liniște de mormânt.

Pe urmă, o voce înghețată a rupt tăcerea:

— Cine-a făcut asta?

Liniștea s-a adâncit și mai mult.

O altă voce a continuat:

— Cineva care nu vrea ca adevărul să iasă la iveală.

Altcineva a adăugat:

— E o cabală.

— O impostură.

— O conspirație.

Ca la un semn s-au ridicat cu toții și s-au pornit să strige, care aruncând acuzații, care zvârlind injurii, ocări, amenințări, întrucât fiecare dintre acești zănatici era încredințat că cineva încearcă să împiedice proclamarea definitivă a atotputerniciei sale. După cinci minute se luaseră la bătaie, iar după zece erau leoarcă, întrucât drăguța de Suzon și cu mine căpătaserăm oarece îndemânare când venea vorba de zvârlit găleți cu apă.

I-am făcut să se așeze cu forța, iar domnul de Langenhaert, scuturând din cap de parcă s-ar fi trezit dintr-un coșmar, a dovedit multă stăpânire de sine ca să le dea întâlnire săptămâna ce avea să vie, cu făgăduiala că urma să facă lumină în privința acestei chestiuni. Au plecat cu toții furioși. Filozoful nostru a scos melancolic din buzunar două pungi pentru candelabru, iar

eu și Suzon ne-am gândit că, hotărât lucru, omul ăsta merita o soartă mai bună.

*

A treia ședință a început într-o atmosferă deosebit de rece. Filozofii ajunseseră rând pe rând, în liniște și parcă în silă, măsurându-se pe furiș din priviri și ferindu-se să se salute. I-am bănuț pe unii că ar avea arme dosite sub pelerină; Suzon mi-a mărturisit în șoaptă că mai bine ar conduce un tripou de contrabandiști decât o adunare de filozofi.

Domnul de Langenhaert părea că se poate de liniștit.

— Dragi prieteni, toate diferendele care ne-au dezbinat la întâlnirile trecute erau, într-un cuvânt, cât se poate de previzibile și de înțeles. Deoarece suntem cu toții victimele aceleiași erori: confuzia pe care limbajul o induce gândirii. Întrucât limbajul este înșelător. Trebuie să recunoaștem,

domnilor, limba pe care o vorbim nu este filozofică.

Dacă spun: *Fiecare este el însuși lumea și originea tuturor lucrurilor*, nu fac decât să ne divizăm și mă contrazic. Însă dacă spun: *Eu însumi sunt lumea și originea tuturor lucrurilor*, nu numai că sunt de acord cu mine, dar propoziția mea se va putea aplica foarte bine și fiecărui om care o va repeta. Pentru că fiecare dintre noi crede în forul lui interior: *Eu însumi sunt lumea și originea tuturor lucrurilor*, nu-i așa?

Adunarea a încuviințat.

— Așadar limbajul este acela care ne induce în eroare. Gramatica și uzajul limbii mă obligă să disting șase persoane, *eu, tu, el, noi, voi, ei*, în vreme ce nu sunt decât două: eu și ideile mele. Să suprimăm ce e inutil, să tăiem ce e de prisos și să restrângem conjugarea la aceste limite.

Repețați după mine: *Începând de astăzi voi reforma filozofic limbajul și voi alunga din limbă folosirea negatoare a lui tu, el,*

noi, voi, deoarece eu sunt lumea și originea tuturor lucrurilor și, prin această purgație gramaticală, mă izbăvesc de insuportabilele dureri de cap care m-au chinuit dintotdeauna.

Și toți au repetat în cor, ca la liturghie:

— Începând de astăzi voi reforma filozofic limbajul și voi alunga din limbă folosirea negatoare a lui tu, el, noi, voi, deoarece eu sunt lumea și originea tuturor lucrurilor și, prin această purgație gramaticală, mă izbăvesc de insuportabilele dureri de cap care m-au chinuit dintotdeauna.

Și domnul de Langenhaert a continuat:

— Și de acum înainte, de fiecare dată când una dintre făpturile create de mine va zice „eu”, trebuie să aud și să înțeleg, la rândul meu, „eu” și astfel nu mă voi dezminți.

Și adunarea a răcnit:

— Și de acum înainte, de fiecare dată când una dintre făpturile create de mine va zice

„eu”, trebuie să aud și să înțeleg, la rândul meu, „eu” și astfel nu mă voi dezminți.

— Totul se ivește din mine și se întoarce la mine.

— Totul se ivește din mine și se întoarce la mine.

A urmat un ropot de aplauze. Oamenii se felicitau, își strângeau mâinile, destupau sticle și li se aduceau pahare. Toți discipolii, chiar dacă nu înțeleseseră mare lucru, pricepuseră că aveau dreptate și se felicitau pentru asta. Am dat cep la mai multe butoaie și întâlnirea s-a terminat foarte târziu. Domnul de Languenhaert, beat mort, ne-a plătit regește, iar drăguța de Suzon, emoționată, și-a retras cele spuse mai-nainte despre filozof și filozofie. Într-adevăr, viitorul micii noastre Atene se anunța cum nu se poate mai fericit.

★

La a patra ședință, domnul de Languenhaert și-a dovedit geniul. A făcut legătura

între filozofia egoistă și noile teorii englezești despre înțelegere, și atunci am auzit prima oară numele lui Newton, Locke și Berkeley; sincer să fiu, n-am înțeles chiar totul, într-atât de puternic a fost discursul lui. Din nefericire, sectanții căscau și nu s-au înviorat decât după ce am destupat câteva sticle. Se spune că *in vino veritas*, dar am început să mă îndoiesc că le păsa vreun pic de adevăr.

La ședința următoare au venit mai puțini; și la cele ce-au urmat, și mai și. Ciudat, dar, cu cât devenea mai profund domnul de Languenhaert, cu atât păreau să se plictisească mai tare.

În cele din urmă a sosit și ziua când n-a mai apărut nimeni...

Când domnul de Languenhaert a intrat, Suzon și cu mine eram foarte triști. Lucru curios, n-a părut prea mirat și nici din cale-afară de tulburat. Mi-am arătat nedumerirea. Mi-a răspuns râzând că spusese tot ceea ce avea de spus și că de vreo două

săptămâni de-acum spiritul său nu mai izbutea să se gândească la ceva nou; după cum i-o dovedeau și scaunele goale, venise timpul să se oprească. Astăzi Școala Egoistă se închidea. Mi-a plătit pentru ultimele datorii, mi-a mai dat o pungă și și-a văzut liniștit de drum. Mărturisesc că în seara aceea drăguța de Suzon și cu mine, în ciuda principiilor noastre, am băut mai mult decât s-ar fi cuvenit, ca să ne ostoim melancolia din cugete.

Anul următor am aflat că domnul de Langenhaert se mutase în provincie, mare păcat, după părerea mea, pentru un om de valoare lui. Și n-am mai auzit vorbindu-se despre el la Paris.

După ce am terminat cartea asta, am luat o hotărâre: să plec la Amsterdam. Dacă Gaspard se născuse acolo, sigur aş găsi nişte urme. Cine ştie, poate se întorsese acasă după eşecul parizian.

Căpătasem certitudinea irezistibilă că am dreptate şi, ca în cazul oricărui impuls iraţional, îmi făceam mari iluzii.

Parisul a început să mi se pară insuportabil: totul îmi striga în faţă înfrângerea. Biblioteca Naţională nu mai era decât o imensă carcasă goală unde fiecare raft mă sfida cu tăcerea lui, iar apartamentul meu ajunsese pubela zilelor care treceau. Nu mai simţisem nevoia să mă spăl de câteva săptămâni, mulţumindu-mă cu reflexul de

a-mi schimba din când în când hainele cu unele curate găsite prin șifonier; începusem să mă îmbrac cu pantaloni și cămăși de vară pe sub pardesiu. Înainte de plecare, am făcut totuși efortul să îndes într-un sac hainele care zăceau mormane pe jos și să le duc la curățătorie. Am plecat la drum cât de cât curat, spălat și bărbierit.

Nimic nu-i mai abstract ca o călătorie cu avionul: nu m-am văzut nici urcând, nici decolând, nici aterizând; niște însoțitoare de zbor fermecătoare și interșanjabile s-au ocupat de stomăcelul meu într-o manieră fermecătoare și interșanjabilă; când mi-au zis că am ajuns, mi s-a părut că aeroportul pe care aterizaserăm e tot cel de pe care decolaserăm, iar călătorii, tot ăia. Dar accentul șoferului de taxi m-a liniștit: eram la Amsterdam.

Marea Bibliotecă din Amsterdam mi-a dat aceeași senzație de confort abstract precum un zbor internațional. Era curată, modernă, sclipitoare, spațioasă, neispititoare.

În cele din urmă m-am pomenit, scaldat în lumina neoanelor, în fața fișierului cu litera L.

Languenard, Languenart, Languenerre, Languenert, Languenha... și, acolo unde ar fi trebuit să se găsească fișa lui Languenhaert, un pliculeț alb cu numele meu.

Cu numele meu?

Am crezut că am vedenii.

Am închis ochii. Apoi i-am deschis: plicul era tot acolo. L-am luat în mână: nu era o închipuire. L-am desfăcut; și s-a desfăcut.

Înăuntru, o carte de vizită cu datele mele și câteva cuvinte cu un scris deslușit:

Stimate domn,

Nu are nici un rost să căutați aici, n-o să găsiți nimic. Duceți-vă mai curând la Arhivele Municipale din Le Havre și cereți „Manuscrisul lui Champolion” din anul 1886, nr. 745329.

Nu-i nevoie să-mi mulțumiți.

Biletul nu era semnat.

Cartonul mi s-a îndoit sub degete, tavanul se găsea bine mersi deasupra capului meu, iar podeaua, sub picioare. Totul era îngrozitor de normal. Un diavol, niște fum înecăcios, niște pisici zburătoare m-ar mai fi liniștit, în vreme ce nimic din sala asta obișnuită nu lăsa loc supranaturalului, totul scăpăra de aceeași modernitate obiectivă.

Și totuși...

Și totuși biletul...

Cine să fi fost? Cine oare?

Amsterdam-Le Havre. Nici o cursă directă. Trebuie să aștept. Să schimb. Să iau trenul spre Paris. În viața mea un drum cu trenul nu mi-a părut atât de lung ca-n dimineața aia. Autobuzul a oprit la toate stopurile.

Am ajuns în fine la Arhivele Municipale din Le Havre. Singurul angajat, un omuleț chel și cu ochelari rotunzi cu lentile groase, m-a privit bănuitor când i-am cerut

manuscrisul. Era limpede că fermitatea mea cladea de bănuir, doar eram străin. S-a făcut nevăzut cu pași mărunți și măsuirați, a lipsit vreo zece minute, după care s-a întors cu un sul de carton.

— Vă atrag atenția că paginile tuturor manuscriselor noastre sunt numerotate și că la predare am să le verific.

I-am mulțumit călduros. Mi-a aruncat o privire cruntă. Veselia mea îi jignea demnitatea de funcționar conștiincios.

Am scos din sulul de carton vreo douăzeci de foi cu un scris înghesuit, cu cerneală mov care la origine trebuie să fi fost violetă. Pe tub, o etichetă ne spunea că e vorba de manuscrisul unei nuvele a unui anume Amedée Champolion, profesor la liceul Colbert, donată Arhivelor Municipale în 1886. Nu înțelegeam ce legătură are asta cu ceea ce mă interesa pe mine.

M-am tras lângă geam și m-am apucat să citesc.

Din ce sunt urzite visele

Aerul era greu de fum. Întâlnirile noastre de sâmbătă seara de la pensiunea Vaubourgueil erau la fel de plăcute de fiecare dată. Nu e companie mai agreabilă decât tovărășia a optsprezece celibatari în floarea vârstei; departe de orice prezență feminină, pofta de mâncare se dezlănțuia, vinul curgea și jiletcile se dezbumbau, pe când conversația se descătușa. Inginerul Godard ne-a povestit, pentru a o suta oară, probabil, cum și-a pierdut fecioria, la paisprezece ani, cu maică-sa vitregă, și tot pentru a o suta oară ne-am prefăcut și noi că nu-l credem, într-atât întâmplarea părea născocită; așa că, pentru a o suta oară, Godard a adăugat un al o sutălea detaliu, atât de precis, de ciudat, încât am spus cu toții în cor că așa ceva de bună seamă că n-aveai cum să inventezi și, n-am avut ce să mai facem, a trebuit să credem. Dubus, veterinarul, ne-a povestit ticăloșiile țărănilor bretoni, iar doctorul Malain, care din

fericire avea rude la Paris, ne-a pus la curent cu multele perversități ale ignobilei și voluptuoasei capitale...

Căldura digestiei, clocotul vinului prin vine și vorbele fără perdea ne-au aprins poftetele și am simțit cum se apropie clipa când, ca în fiecare sâmbătă, grupul nostru avea să-și încheie seara în Fundătura Picarzilor la numărul 39, în brațele unor fete frumoase și voluptuoase care mai pe urmă se vor căzni să ne trezească. Una peste alta, o seară de pomină.

În seara cu pricina, dragul de Lambert, notar în Saint-Malo, l-a adus cu el pe ajutorul lui. La masă, învățăcelul s-a arătat demn de nădejtile pe care ni le puseserăm în el și a apreciat cum se cuvine bucatele, vinurile și conversația, râzând la vorbele noastre de duh, compătimentindu-ne pentru durcerile de stomac, ascultând cu interes, după câte se părea, poveștile despre năzbătutele noastre, fără să se scuture de sfiala pudică și admirativă pe care o apreciază

atât de mult bărbații în etate la cei tineri. Băgasem totuși de seamă că, pe când se serveau cafelele, junele s-a posomorât.

Când ni s-au adus lichiorurile, profitând de un răgaz între două istorisiri vesele, a rostit grav, cu ochii la fumul care i se despletea leneș dintre buze:

— Mă simt tare bine cu dumneavoastră, domnilor, dar, ca de fiecare dată când sunt fericit, mă întreb dacă nu cumva visez. Cum se întreba poetul, lumea asta e croită dintr-o țesătură adevărată, sau din firele din care sunt urzite visele?

Toropeala de după cină, amestecată cu veghea și cu amorțeala pe care ți-o pricinuiște starea de bine, dădea o greutate stranie acestor vorbe. Mărturisesc că în clipa aceea nu puteam băga mâna-n foc că sunt treaz. Tânărul s-a învăluit într-o tăcere apăsătoare, care ne sporea încordarea; ochii mi se închideau fără voie. Inginerul Godard l-a îndemnat, cu o voce stinsă, aproape înăbușită, să continue.

Tânărul a cumpănit o vreme și ne-a privit cercetător rînd pe rînd.

— Ce dovadă aveți, domnule doctor Malain, că sunteți într-adevăr aici, și nu în lotoliul dumneavoastră ori în pat? Ce garanție aveți, domnule inginer Godard, că în momentul ăsta beți, fumați și petreceți cu prietenii, iar nu visați? Sigur că da, ne puteți atinge, veți spune, și vă puteți ciupi la o adică, dar pe scena viselor noastre nocturne simțim, gustăm, pipăim ca ziua, ni se pare că mergem cu trăsuri aieveja, că încălecăm pe cai aieveja, că mâncăm carne aieveja, că strângem în brațe femeii aieveja; or, dimineața ne arată că acolo n-a fost vorba decît de aburii imaginației. Dar oare nu putem să visăm că ne trezim? Și ne trezim vreodată din viață?

Tânărul și-a curmat vorba și s-a scufundat iarăși în sine însuși, ca mistuit de cine știe ce gând dureros. Abia atunci am băgat de seamă că sub alura sa de dandy de provincie se ascundea un trup firav, iar chipul

palid îi părea pradă unei neliniști bolnăvicioase. Un surâs amar îi arcuia buzele, iar ochii întunecați și scânteietori, înguști ca niște ferestruici de cetate, păreau a se deschide spre abisuri.

L-am rugat să ne spună mai multe, mai degrabă din politețe, poate din milă, dar mai cu seamă pentru că ne tăiasse cheful de tot. Fără să vreau, simțeam un interes născând pentru speculațiile acelea stranii.

— Povestește-ne ceva despre dumneata.

A ridicat privirea și, din clipa aceea, am avut impresia că citește în sine însuși.

— Am crescut într-un castel breton întunecat și mohorât, aflat pe faleză, deasupra mării și deschis spre necuprins. Acolo se nasc și mor cei din neamul Languenner de secole. Sălbăticia neguroasă a acestor locuri ne-a supt dintotdeauna voința și ne-a picurat în suflete o otravă sinistră: ne trăim viața în meditații metafizice cărora numai moartea le pune zăgaz. Fîrea asta n-a născut niciodată oameni de valoare, cu o

singură excepție, poate, în secolul trecut, un strămoș de-al meu care a împins neli-niștea până la hotarul geniului.

Și-a turnat niște coniac să mai prindă inimă. Fără să vrem, ne-am luat după el. S-a rezemat de spătarul fotoliului, iar ochii lui au părut iarăși că citesc înlăuntrul său și a început o lungă istorisire:

— Strămoșul meu, Gaspard, era din Țările de Jos. Aproape toată familia noastră se convertise la protestantism pe la începutul secolului al șaptesprezecelea, dar, când s-au dezlănțuit persecuțiile catolicilor, au fost obligați să aleagă o dată pentru totdeauna între cele două religii; din prevedere, cei mai mulți s-au prefăcut a se întoarce în sânul vechii Biserici, însă părinții lui Gaspard au preferat exilul în locul compromisului; pesemne că până la sfârșitul zilelor lor s-au purtat ca niște protestanți neclintiți. Au plecat așadar și, în cele din urmă, s-au statornicit în Olanda.

Și-au schimbat numele din Languenner în van Langenhaert, au făcut avere și au avut un fiu. Cu trecerea anilor, și scrisorile s-au rărit între verii înstrăinați de distanță și religie.

Așa că nu mare le-a fost mirarea rudelor bretone când, după vreo cincisprezece ani de tăcere, cam prin 1720, au primit o scrisoare de la acest nepot, pe care nu-l văzuseră niciodată. Îi înștiința, între altele, de moartea părinților săi și de apropiata lui sosire în Franța, întrucât avea de gând să se întoarcă pentru totdeauna în țara de obârșie.

Veștile de la ruda apărută din senin i-a bucurat foarte. Scrisoarea lui le aducea iertarea și împăcarea și, nădăjduiau ei, trebuie s-o spun, aurul verilor de departe, întrucât familia noastră intrase pe făgașul lipsurilor, unde se găsește și astăzi.

În cele din urmă, nepotul rătăcitor își făcu apariția. Toate rubedeniile îl așteptau pe treptele casei.

Tânărul coborî din trăsură și toți fură uluiți de frumusețea lui. Era, se pare, după cum sună mărturiile tuturor, cel mai frumos bărbat de pe fața pământului; portretul lui ni-l înfățișează înalt, zvelt, cu toate astea viril, cu un nas fin care coboară nobil spre buzele subțiri. La vederea lui, bărbații din familie se simțiră mândri, iar femeile fură cât pe-aci să leșine. Întâlnirea se anunța emoționantă.

Însă el le tăie orice efuziune, nici nu se uită la rubedenii și nu deschise gura decât dinaintea primei mâini care i se întindea pentru a cere să fie condus numai decît în camera sa ca să se odihnească după drumul oboșitor. Se grăbiră să-i facă pe plac, străduindu-se care mai de care ba să-i facă un compliment, ba să-i povestească vreo istorioară, ba să-i spună o glumă; în zadar, nu vedea și n-auzea pe nimeni. Ajuns în camera sa, fără măcar s-o cerceteze din priviri, se aruncă pe pat și adormi pe dată. Îl lăsară în pace.

Veselia le pierise, dar încă n-aveau curajul s-o recunoască deschis. Așteptau să ia masa împreună și, încet-încet, toate purtătoarele de fustă din casă începură să-și facă iar iluzii – își mai puneau o fundă în păr, își mai aranjau un zuluful – pentru că vărul era din cale-afară de chipeș. Trei ore mai târziu, deja îi plângeau de milă, dădeau vina ba pe drum, ba pe osiile caleștii, ba pe căldură ori pe schimbarea climei și își puneau toate nădejtile în cina la care aveau să sărbătorească, să se îmbrățișeze și să depene amintiri dragi.

Masa era bogată, iar în meniu erau patru feluri de carne. În cele din urmă coborî și Gaspard. Ce a urmat a fost mai rău ca după-amiază. Nu salută pe nimeni și nu își descleștă buzele decât ca să mănânce, cu multă poftă și fără o vorbă de mulțumire. Și, de cum își mistui ultima îmbucătură și dădu pe gât ultimul strop din pahar, îl lăsă pe Jean-Yves de Languenner, care încerca pentru a mia oară să însăileze o conversație,

să vorbească singur și dispăru fără un cuvânt.

Resentimentele răbufniră. Furia femeilor era mai aprinsă, pentru că Gaspard era prea frumos ca indiferența lui să nu le umilească. Jean-Yves de Languenner, abătut, se îndoia că va izbuti să obțină vreun ajutor bănesc de la un înfumurat ca acela. La sfârșitul serii o luaseră pe firul apei până la descălecat și găsiseră la blestematele de rubedenii exilate toate hibecele care-l făceau într-atât de odios pe copilul lor și începuseră să se îndoiască serios că-l vor mai găzdui la ei. La miezul nopții se hotărâseră ca la micul dejun să-i pună în vedere să se cărăbănească.

Or, a doua zi, Gaspard se arătă încântător. Își prezentă omagiile fiecăruia, le complimentă pe doamne, glumi cu bărbații, totul cu o grație și cu o ușurință care le topiră ranchiuna. De cum luă loc la masă declară că n-a mâncat în viața lui așa de bine ca în ajun. Cât ținu micul dejun dădu

dovadă de un spirit scânteietor, un umor fin și o voie bună care în cele din urmă le înmuiară tuturor inimile. În sfârșit, la desert evocă anii petrecuți la Paris, consacrați unor însemnate lucrări literare. Le arată cartea lui și toată lumea se minună. Îl socotiră cu toții filozof, adică cineva care nu trăiește la fel ca restul lumii și care, din pricina profunzimii spirituale, e adesea cu capul în nori. Îl iertară pentru tot.

Îl rugară să le povestească despre ce e cartea lui. Le explică pe îndelete că e vorba despre o nouă metafizică, deopotrivă modernă și adevărată, care demonstrează, prin douăzeci și patru de sentințe, că lumea nu există în sine, ci e rodul imaginației și al dorințelor lui.

Îl aplaudară. Strigară din toate puterile că e poet și își ziseră în șoaptă că e nebun. Dar nebunia lui purta hlamida talentului și părea nevătămătoare. Îl considerară unul de-ai lor atunci când Jean-Yves de Languenner îl ușură de o sumă de bani ca

să repare acoperișul. Îl adorară fără să stea pe gânduri. Înțeleseră cât de curând că e destul să-i dea impresia că-i îndeplinesc dorințele pentru a obține orișice de la el. Jean-Yves de Languenner ajunsese mare cunoscător în arta manipulării lui Gaspard și, după ce l-a mai ușurat de câteva ori de bani, iar casa deveni iarăși un loc plăcut, se întoarse la jocurile de noroc, o patimă din tinerețe. Întrucât fiecare înțelesese care-i e interesul, de atunci încolo relațiile dintre ei se așezară în matcă și traiul le deveni lin.

Numai bunicul meu, un băiețandru pe vremea aia și de la care am aflat toate amănuntele, îl îndrăgi de-adevăratelea pe Gaspard, care se dovedi a fi foarte cultivat; lăsând la o parte că se pretindea autorul cărților pe care le citea, discursul lui era plin de înțelepciune și de învățături. Grație lui, bunicul meu descoperi *Odiseea*, Biblia, *Don Quijote* și scrierile lui Descartes și își însuși o brumă de filozofie engleză, lucru

rar în provincie. Oare de ce filozoful acela ciudat care se credea singur pe lume își pierdea vremea făcându-i educație unui băiat de cincisprezece ani? Bunicul zicea că era o ocazie pentru Gaspard să își evalueze cunoștințele.

Dar făcu mai mult decât să-l inițieze pe bunicul meu în plăcerile spiritului, îi deschise porțile și spre cele ale cărnii. Gaspard era un obișnuit al bordelurilor. Depart de a fi o contopire a sufletelor, pentru el dragostea era un simplu schimb al simțurilor, schimb inegal de altfel, întrucât puțin îi păsa lui de plăcerea femeii. Așa că mai bine se lăsa pe mâna damelor de profesie. Iar filozofia egoistă îl împinsese dincolo de pragul dezmățului.

Stătea la ei de mai bine de un an, iar viața lui părea menită repetiției aceluiași plăceri, când în localitate își făcu apariția o șatră de țigani. Din doi în doi ani își întindeau

tabăra la Saint-Malo și se puneau pe cântat, și pe dansat, și pe ghicit viitorul, și pe furțișaguri.

Într-o bună zi, după ce se desprinsese din brațele unei curve blonde, Gaspard nimeri în Piața Arhiepiscopiei drept în mijlocul bâlciului țigănesc. Unii făceau jonglerii, alții făceau tumbe, alții cântau cu glasurile lor aspre melopee nemaiauzite, iar copilițe tuciuiri cu ochi înnegurați și fuste multicolore se aninau de trecători ca să le ghicească viitorul. În mintea lui sucită, Gaspard se felicita pentru surpriza pe care și-o făcuse și se gratulă cu câteva complimente bine simțite pentru imaginația bogată.

O țigancă înaltă și mlădioasă se învârtea nebunește dinaintea unor bărbați înmărmuriți. Avea pielea încinsă și priviri pârjolitoare; era frumoasă de-l putea scoate din minți și pe diavol. Era ca o flacăra dansând sub cerul liber. Lângă ea, un cățeluș cenușiu – neobișnuitul ei partener –

făcea giumbușlucuri, sărea, se rostogolea; dar nimeni nu se uita la animal, toți erau cu ochii ațintiți la ea, la picioarele ei brune, suple, nervoase, la pulpele ei prelungi. Cu o mișcare sălbatică, de parcă ar fi fost posedată, fata își apucă fustele, le strânse în mâini, le mototoli, părea că se luptă cu o putere nevăzută care o pârjolea. Lovea pământul cu tălpile goale, trupul ei se încorda cu fiecare lovitură de parcă voia să alunge înapoi în fundul pământului durerea aceea care-o mistuia. Apoi mâinile îi tâșniră în sus, astfel că dansul brațelor îl completă pe cel al picioarelor: castanietele pocneau, capul îi zvâcnea când într-o parte, când în cealaltă, pletele sălbaticice îi acopereau chipul și, fără să privească la nimeni și la nimic, ei pierdută în transă, țigancă invoca cerul. Sub brațele ei, o lână neagră și strălucitoare le făcu pe femei să roșească de rușine, iar pe bărbați, de dorință, și extazul său îi duse cu gândul la multe, căci astfel își dezvelea tot corpul – o făptură

de carne, de păr și sudoare, un trup umed și inflăcărat, făcut pentru dragoste. Se lăsă purtată de dans, se învârti iar, și iar, și iar; câinele, sleit, o privea gâfâind, gâtlejurile se uscau, iar ea se învârtea. Deodată, fata se ghemui cu capul între genunchi, cu părul maturând pământul. Rămase neclintită preț de o clipă și toți se întrebau ce pățise, dar se ridică încet și îi salută aristocratic. Era o cu totul altă femeie, calmă, mândră, fără să gâfâie sau să dea semne de oboseală. Câteva aplauze sfielnice tulburară liniștea.

Gaspard, fără să se gândească de două ori, păși peste panglicile pe care femeia le imprăștiase pe jos ca să-și însemne teritoriul, o apucă de braț și îi spuse la ureche:

— Vino cu mine, te vreau.

Țiganca se smulse din strânsoarea lui și porni să-și strângă banii în tamburină. Când trecu prin dreptul lui, Gaspard îi întinse o pungă plină cu bani de aur. Ea o luă, scoase o monedă și îi dădu punga înapoi.

Gaspard se apropie și mai mult de ea și îi șopti iarăși:

— Vino cu mine, te vreau.

Ea înaintă spre el și îl cercetă cu luare-aminte: îi privi gura frumoasă, părul negru ca pana corbului, sprâncenele arcuite, gâtul alb și puternic, și din nou ochii și, înainte ca el să înțeleagă, îl palmui cu toată puterea.

Gaspard rămase înmărmurit. Fata râse, și asta îl îndureră. Când își mai veni în fire, mai avu vreme să zărească o fluturare de fustă făcându-se nevăzută după o casă și câinele care alerga vesel în urma ei.

În clipa aceea, Gaspard se îndrăgosti. Umblă pe străzi ceasuri la rând și toată ziua nu se gândi decât la ea. Saint-Malo e atât de trist când iubești și nu ești iubit!

A doua zi dimineață, se întoarse în Piața Arhiepiscopiei. Ea era acolo și dansa. Gaspard era fermecat. Când se plimbă cu tamburina printre spectatori, nu-i dădu nimic, ci rămase locului s-o admire chiar

și după ce toată lumea plecase. Atunci ea se apropie de el și îl pălmui iarăși.

Iar el își dădu seama că numai la asta se gândise din ajun.

Se întoarse și în ziua următoare.

Ea nu mai era acolo.

O așteptă fără să înțeleagă nimic. Ce se-ntâmpla? Își pierduse puterea de a o face să apară după dorință? Trebuia să se concentreze mai bine...

Plecă brusc din piață, ieși din oraș și o apucă pe câmpuri. Aerul proaspăt nu izbutea să-l scape de menghina ca focul care-i strângea tâmplele. Pașii îl purtară până la Saint-Ambroise, unde intră aproape fără voia sa în capela micuță, rotundă, pierdută printre coline sub un cer albastru și sălbatic.

Și pentru prima oară în viață, fără să ia aminte la ce face, începu să se roage la Dumnezeu. Îl recunoscă pe Creatorul și îi înălță o rugăciune lungă, de supunere și deznădejde; pentru prima oară în viață, îl încercă sentimentul micimii și nimicniciei

sale și ceru ajutor, ca mulții și umilii păcătoși care umblau pe pământul breton.

Cât timp să se fi rugat? Ruga îi fusese oare ascultată? Când deschise ochii și întoarse privirea spre traveea de lângă el, o văzu acolo, îngenuncheată, rugându-se fierbinte, pe țiganca lui cu ochi negri.

Puterile îi fuseseră deci înapoiate!

Ea se ridică și îi zâmbi. Ieșiră în liniște.

Femeia se așeză pe stânci, cu fața la mare, iar el lângă ea. Se uitară împreună la rostogolirea fără sfârșit și fără început a valurilor și a vântului. Împrejurul lor, aerul se învolbura și vorbea.

— Dă-mi palma, îi zise ea, vreau să-ți citesc viitorul.

Îi apucă ferm mâna și i-o cercetă îndelung. Deodată tresări, se albi și începu să răsufle anevoie. Dădu drumul brusc mâinii și se adânci în contemplarea orizontului.

— O să mori în scurtă vreme.

O spuse cu glas domol. Iar el era atât de fericit s-o știe lângă el, s-o asculte vorbindu-i, că nu-i înțelese cuvintele.

Așa că femeia repetă rar:

— O să mori.

Gaspard înțelese și râse. Râse tare, multă vreme, din toată inima. Simțea pentru ea un fel de milă amestecată cu tandrețe: una dintre creaturile lui îi dădea de veste creatorului său că are să moară. Ce nostim! Și totuși, pe când râdea, un fior înghețat îi străbătu șira spinării; vântul îi umflă veșmintele, îi era foame, frig, era obosit, se simți și el firav, vulnerabil. I se învârtea capul.

Simți o mână strângându-l.

— O să mori, dar am să mor și eu, înaintea ta.

Îl strânse tare, aproape cu un fel de pasiune, în vreme ce ochii îi erau plini de ură.

Gaspard se adună.

— Bineînțeles că n-ai să mori. Dacă eu nu vreau să mori, n-ai să mori.

Vru să-i explice că el e creatorul lumii, că toate lucrurile și toți oamenii se află sub atotputernica sa stăpânire, că el și numai

el hotărăște totul, ca o instanță supremă. Dar n-avu curajul s-o facă și îi fu cumva rușine.

— Mi-ar lua multă vreme să-ți explic, îi spuse el ca un laș.

Ea îl privi o clipă, cu speranță, apoi se întunecă la loc și continuă cu încăpățănare:

— Ce e scris e scris.

— Dar unde anume e scris ?

— În palma ta, în palma mea.

Gaspard își privi mâna. Dintr-odată îl înspăimânta. Nu mai era mâna lui, ci un păianjen uriaș de carne, cu câțiva peri ici-colo, cu pielea roșie de frig; îi părea obscenă. Dârdâind, slăbit, a închis pleoapele grele, apoi, dintr-odată, un val de căldură îi năvăli în trup.

Țiganca își lipise gura de a lui, iar limbile lor se împletiră. Îl împinse pe spate și se întinse deasupra lui, lăsându-se cu toată greutatea. Gaspard simți cum se cască pământul sub el.

Și din nou frigul. Deschise ochii; țiganka fugea pe plajă, ajunsese deja departe.

— Unde te duci? îi strigă el.

Ea nu răspunse, dar se întoarse spre el și îi făcu un semn de adio.

— Când o să ne mai vedem?

Gaspard urla.

Ea ridică din umeri și arată spre cer.

— Hai să ne hotărâm când, te rog, să nu lăsăm hazardul să hotărască...

— Hazardul nu există, țipă ea.

— Sigur că nu există!...

Ea o luă la fugă așa de iute, că dispăru îndărătul stâncilor.

S-au scurs trei zile. Trei zile în care țiganka nu se arată. Trei zile care îl schimbă pe Gaspard pentru totdeauna.

Vreme de trei zile o caută și nu izbuti s-o găscască; vreme de trei zile îl copleșiră neliniștea, deznădejdea, tristețea, revolta, mânia, setea de răzbunare și, lucru neobișnuit, la capătul a trei zile, simți că-i vine să se sinucidă, pentru că durerii din

dragoste i se alăturase durerea filozofului care-și vede teoriile dezmințite... Moartea era pentru el o eliberare.

Așa că nu mai era același om cu acela ce i se înfățișase țigăncii cu trei zile în urmă, trei zile de absență pe care ea i le impusese, fără îndoială.

La lăsarea serii, o găsi în piața pustie. Acolo, dansă pentru el. Noaptea se lăsase și abia o mai zărea prin întuneric; îi auzea răsufierea, uneori pânza fustelor îi mângâia obrazul și, când își salută spectatorul, el o prinse în brațe. Urcară împreună în cămăruța de sub acoperiș închiriată de Gaspard și acolo au făcut dragoste.

Noaptea a fost lungă și tumultuoasă. Gaspard, în loc s-o posede, mai curând se lăsă posedat, căci țiganca, deși îl iubea, își obținea plăcerea ca un bărbat de la femeia iubită: cerea, refuza, obținea. Și înțeleptul Gaspard, obișnuit al bordelurilor și învățat cu fetele supuse, Gaspard, care nu se gândise că mâna sa știe să mângâie, că sexul

lui știe să dăruiască plăcere, Gaspard făcu dragoste pentru prima oară.

În cele din urmă, după ce trăiseră toate voluptățile, ea îl împinse cu piciorul, se întinse pe mijlocul patului și adormi singură, liniștită, satisfăcută, fericită. Trupul ei se odihnea pe cearșaf, gol, moarat de umbre, căci lumina lunii nu-i mângâia decât coapsa și umărul. Gaspard se ridică și deschise fereastra; camera mirosea a dragoste, a plăcere sălcie bărbătească și a plăcere femeiască înțepătoare și dulceagă. O privi iarăși. Respira adânc, senzual, ai fi zis că aerul ce-i pătrundea în adâncurile trupului o încălzea, o mângâia și apoi ieșea din ea. Are noblețe de sălbăticiune, se gândi el, noblețea aceea naturală, cu picioare slobode, cu trupul care alcătuiește un tot și care nu e vulgara punere laolaltă a mai multor lucruri – sâni frumoși, fese frumoase, chip frumos... Aici nu era nimic de amănunțit sau, mai curând, ar fi fost o greșeală să amănunțești. Îi ascultă răsufierea

liniștită, pâlparea vieții închisă-n trup; își dădu seama că în noaptea asta, cu forța pe care-o avea, ar fi putut s-o rănească de o sută de ori; își aminti cu delicii cum, în trei rânduri, stăpânită de plăcere, puțin mai avea să-l stranguleze. Se simți cuprins de tandrețe și vru s-o sărute pe frunte; îi răspunse un mormăit supărat.

Se duse iar la fereastră și, pentru prima oară, strada încetă sa mai fie un decor; văzu fântâna care picura, zidul coșcovit din față, firma din lemn vopsit atârând amenințător, caldarâmul lucios sub unicul felinar. Totul îi părea că palpită de o viață nouă, avea simțământul că până și piatra viermuiește, că ipsosul de care se sprijină respiră. Un nor acoperi luna, și el nu avea ce să facă.

Se repezi cuprins de spaime și scârbit în mijlocul încăperii și se întinse lângă trupul brun.

O săptămână întreagă făcură dragoste noapte de noapte.

Gaspard era departe de a se plictisi de țigancă, dimpotrivă, i se părea din ce în ce mai stranie, mai neobișnuită și o iubea și mai mult; și, pe zi ce trecea, plăcerea lor era din ce în ce mai vie, iar îmbrățișările lor din ce în ce mai pătimașe; și de fiecare dată femeia îl alunga de lângă ea și se prăbușea într-un somn egoist și satisfăcut; și de fiecare dată el o privea, neliniștit și tandru, cum doarme, gândindu-se cât de lirave le sunt fericirea și viața.

Mulțumită ei lumea întreagă se preschimbase: soarele strălucea sau nu strălucea, răsărea ori apunea după voia lui, iarba creștea cu nerușinare, florile înflorea, oamenii strigau ori zâmbeau. De atunci încolo, pentru Gaspard totul era nou, iar el nu se sătura să se minuneze de lumea întreagă.

Tot sistemul lui filozofic se năruise în brațele țigăncii, știa bine că așa e, dar nu-i păsa, pentru că era fericit. Se năștea iar...

Și atunci ea dispăru din nou.

Lui Gaspard nu-i venea să creadă; zile și nopți de-a rândul o căută peste tot, bătut tot orașul, satele din jur, merse până-ntr-ocolo încât îi întrebă pe țigani, pe circari, pe babele cu gura știrbă, pe fetișcana iute de mână dacă nu cumva țiganca e bolnavă. Toți râseră, iar apoi îl alungară batjocoritori. Femeia era bine, sănătoasă, doar că n-avea poftă să-l vadă.

Gaspard cunoscuse gustul trădării. Lumea asta pe care ea i-o dăduse în dar, lumea care până nu demult îi slăvea frumusețea, lumea asta îl umplea de scârbă; nu-i mai părea stranie, ci dușmănoasă. Începu să-i fie frică de câini. Lungile peregrinări în căutarea țigăncii deveniră istovitoare. Își dădu seama că pentru restul lumii nu era altceva decât un om ca toți oamenii. Se dumiri că judecățile celorlalți nu-l iertau, că, în ciuda dorinței și voinței lui, făcea parte din fluxul conștiințelor lor – era „creștinul” în ochii

țiganilor, „bogătașul“ în ochii negustorilor și „smintitul“ într-ai rudelor lui. Și atunci Gaspard simți gustul singurătății aceleia atât de profund omenești, deosebite de cea independentă, suficientă sieși, a conștiinței superioare care se crezuse a fi; simți singurătatea aceea pe care-o trăiești între oameni și lucruri, singurătatea din mijlocul mulțimii, fără leac, fără cale de întoarcere, singurătatea omenească.

În seara zilei de 15 august se dezlănțui o urgie fără seamăn. Furtuna spulbera talazurile care se năpusteau mugind spre țărm, vântul umplea casele de geamătul lui, ploaia răpăia grea și-i ținea pe oameni prizonieri înăuntrul locuințelor. Femeile se rugau pentru marinarii plecați pe ape, iar copiii plângeau. Pământul Britanic se temea pentru fiii săi. La castel, familia petrecu o seară de așteptare și de veghe, cu inima alături de cei ce se luptau cu moartea pe întreg cuprinsul mării. Încercau să-și păcălească somnul cu jocuri, cărți, discuții,

luate de la capăt de îndată ce se sfârșeau; nimic nu ținea mai mult de zece minute, dar tot era mai bine decât temerile descătușate.

Țigancă dispăruse de-o săptămână de-acum.

Ce-o fi făcut Gaspard în noaptea aceea, pierdut în mijlocul forțelor dezlănțuite ale naturii? O fi bătut orașul și satele din împrejurimi, așa cum luase obiceiul? S-o fi dus la bordel să se afunde în brațele curvei ăleia blonde și grase? O fi găsit-o pe țigancă?

Pentru că nu ajunsese acasă decât în zori, năucit, murdar, ud, cu hainele sfâșiate, cu totul de nerecunoscut, încât servitorilor care se treziseră și aprindeau focul li se făcu frică să se apropie de el. Gaspard nu scoase un cuvânt și urcă să se culce.

Nu mai coborî decât la masă, spălat, primenit, dar cu ochii goi și buzele încleștate. Jean-Yves le povesti ce vești aducea din oraș: cică două bărci lipseau la numărătoare și abia peste câteva săptămâni avea

să se afle ce s-a-ntâmplat cu navele din larg. Pe urmă, le spuse așa, în treacăt, că țigarii își ridicau, în sfârșit, tabăra și că doi dintre-ai lor fuseseră găsiți fără suflare pe plajă, nu departe de port. Bărbatul fusese omorât c-o piatră, iar fata fusese sugrumată. Răzbunarea vreunui țigan gelos, de bună seamă, că fata, după câte zicea lumea, era frumoasă foc. În sfârșit, două gunoaie mai puțin, asta-i viața.

Bunicul meu, singurul care avea știință despre dragostea lui Gaspard, îi aruncă numaidecât o privire lui văru-său. Nu puteai băga mâna-n foc că auzise vreo vorbuliță, într-atât părea de împietrit și de străin de tot ce se întâmpla, de neclintit și de încordat. Jean-Yves de Languenner îl întrebă cu glas domol:

— Nepoate, că tot ai fost plecat ieri-seară, n-ai văzut nimic care să ne dea ceva lamuriri cu privire la asasin? Nu te-ai plimbat cumva pe lângă țarm?

Gaspard îl privi mirat, apoi izbucni într-un hohot cumplit, un hohot dement, în care încolțea o veselie de rău augur...

A doua zi, Gaspard își anunță familia că are de gând să se dedice iar operei sale. Pentru asta, avea să se mute în pod și să viețuiască înconjurat de cărți, de coli de hârtie și de cerneală; le spuse că nu dorește să mai irosească timp prețios ca să ia masa împreună cu familia, așa că cineva să facă bine și să-i aducă mâncarea sus.

Astfel luară obiceiul să-i lase o tavă în fața ușii. Filozoful nebun trăi și scrisese în atic tot restul zilelor.

Tânărul ajutor de notar a tăcut. Își terminase istorisirea. Melancolic, a aruncat un os în foc.

— Asta a fost povestea vieții strămoșului meu, domnilor. Dar, lucru ciudat, se pare că el a supraviețuit morții fizice. Cugetările lui întunecate trăiesc în castel, îndoielile sale se agață de ziduri, de perdele, străbat

coridoarele și ne umplu inimile. Averele noastre s-a împuținat iarăși, servitorii au plecat, iar noi am ajuns să ne coborâm până-ntr-acolo încât să lucrăm la câmp.

Între aceste ziduri reci, în acest peisaj dezolant, în mijlocul acestei vieți trudnice și urâcioase, vorbele pe care Gaspard le-a prins într-o carte au dobândit o greutate pe care n-au avut-o niciodată. Toți suntem încredințați că viața nu e altceva decât un vis, un vis urât, căci am putea să ne lipsim de acest păienjeniș de dureri și necazuri...

A tăcut și s-a închis în durerea lui. Nu mai îndrăzneam să-l privim. Povestea lui ne-a trezit interesul, dar ne-a lăsat un gust amar. Ne-am despărțit brusc și nici nu s-a mai pus problema să terminăm seara ca burlacii.

Mă cuprinsese disperarea. După ce îmi făcusem atâtea iluzii, după ce mă aşteptasem la atâtea de la documentul pe care hazardul mi-l pusese în brațe într-un mod atât de misterios, ce căpătasem? Elucubrațiile romantico-realiste ale unui scriitor de provincie de la sfârșitul secolului al nouăsprezecelea. Nu era vorba nici de o serioasă cercetare istorică, nici de o reflecție filozofică încheată. Ci de o nenorocită de ficțiune! Nu aflasem nimic și îmi ieșisem din minți de furie.

Cu toate astea, găsisem o pistă. Cum îl descoperise acest Amédée Champolion pe Gaspard de Languenhaert? De inventat, nu-l inventase. Dacă trăise în Le Havre,

probabil că-l descoperise pe alte căi, complet diferite de ale mele. Să fie oare adevărat că Gaspard venise să trăiască și să moară pe pământul strămoșesc? Și, dacă da, atunci Champolion ar fi putut strânge informații, pur întâmplător, de la urmașii lui ori ar fi putut cerceta arhivele familiei. Dacă documentele astea sunt încă acolo, în posesia moștenitorilor?

Gândul ăsta mi-a alungat furia ca prin farmec.

Am înapoiat manuscrisul lui Champolion, nu mai înainte de a cere să mi se facă o copie. Omulețul chel cu ochelari rotunzi a încercat să-și dea ifose, doar așa, ca să pară important și să-și mai omoare timpul, și abia pe urmă s-a învoit să dea curs rugăminții mele. Cât am așteptat, mai degrabă de plictiseală decât dintr-un interes real, am încercat să aflu câteva informații despre Champolion, dar, fie că omul nu făcuse altceva la viața lui, fie că documentele fuseseră distruse de bombardamente în

timpul războiului, n-am găsit nimic. De la Arhivele Municipale am plecat glonț la Poșta Mare.

Am răsfoit cărți de telefoane bretone, pe urmă normande și, în cele din urmă, am găsit un oarecare Languenner la Cherbourg. Gaspard mai avea un descendent! Mi-a fost teribil de ciudă că nu-mi trecuse prin cap mai de mult, dar, una peste alta, eram nebun de fericire.

Am sunat imediat. A intrat robotul – o voce de bărbat tânăr îmi ordona să formez numărul lui de la serviciu. Am sunat la ceea ce m-am dumirit că e un club sportiv și mi-am programat o întâlnire cu Jean-Lou de Languenner, a doua zi dimineață, și am pornit spre gară...

Clubul Vitatoxiformidable se afla într-o clădire din centrul orașului. N-aveai cum să nu-l vezi, pentru că siluete de boxeri, de alergători sau de aruncători de greutate ocupau, însoțiți de o săgeată, trotuarele din vecinătate. Am intrat. Lambriu pe pereți,

mochetă sintetică verde, tavan vopsit albastru, plante de plastic lucios, totul era conceput anume ca să sugereze natura. Băieții și fetele din personal aveau niște mutre expresive, cum vezi pe panourile publicitare imense din orașele mari: chipuri senine, zâmbitoare, bronzate, relaxate, care au o idee angoasantă despre fericire: corpul e totul, iar bătrânețea, un coșmar.

Ca să ajung la biroul managerului, am fost condus prin săli de forță. Toate aparatele alea de tortură, toate fierătaniile alea gemând de greutate care de-abia mai lăsau un locșor pentru corpurile asudate ce vin să sufere, ar fi putut, mă gândeam eu, măcar să emane un farmec pervers, să invoce demonii cărnii. Nici pe departe. Nichelul era rege, iar vărul Mușama îi era supus. Locul își pusese amprenta asupra oamenilor: femeile, măcar alea cărora li se mai putea spune așa – niște făpturi uscate, ciolănoase, fără sâni și fără fund, cu un bronz maroniu-închis ca al bătrânilor

marinari, numai că al lor era dobândit la solarul frecventat cu religiozitate —, purtau direct pe trupurile goale, atât de atletice, încât deveniseră complet neademenitoare, niște costume mulate în culorile acelea fluorescente de pe indicatoarele care semnalizează un șantier în lucru ori locul unui accident. În ceea ce-i privește pe bărbați, toată masculinitatea lor părea să se fi refugiat într-o pereche de sâni hipertrofiați pe care îi disculpau lăsând să li se bălângăne fără suspensor în șort sau pantaloni ceea ce le justifica apartenența la sexul tare; restul corpului le era umflat din nu știu ce motiv, antrenamentele, prostia sau înfumurarea, iar încheieturile membrelor îngroșate rămăseseră singurele locuri din corp care, din nefericire, nu putuseră să se umfle ca un sufleu. Totul mustea de vulgaritatea voioasă a imbecilului convins că are dreptate.

Mi-am continuat observațiile cât l-am așteptat pe manager în biroul lui despărțit de sala de forță printr-un geam imens.

Jean-Lou Languenner și-a făcut apariția: un bărbat la vreo treizeci și cinci de ani, exagerat de surâzător, exagerat de viril, exagerat de relaxat; mi-a strâns mâna exagerat de tare, m-a invitat să iau loc și, cu un salt agil, s-a cocoțat pe biroul managerial.

M-am prezentat. Și, după ce am trecut în revistă chestiile fără importanță, cum ar fi numele meu și faptul că sunt parizian, am încercat să-i spun motivul vizitei. Nu venisem ca să-mi fac abonament la nemai-pomenita lui sală de forță, ci ca să-i pun câteva întrebări, în calitatea mea de cercetător în filozofie...

— Ahaa, un filozof...

A rostit „filozof” exact ca un rasist care pronunță „negrotei”. Dar și-a luat seama și și-a venit în fire:

— Mie-mi place mult filozofia.

Și mi-a aruncat o privire goală, pe care o voise probabil profundă; era atât de penibil, încât mi-a fost milă și nu l-am mai întrebat care sunt autorii lui preferați,

îndoindu-mă sincer că facturile la service, la gaze și la lumină, singurele sale lecturi, ar fi putut alcătui un corpus de texte pasabil.

Ca să mă încurajeze, s-a aventurat și mai departe:

— Habar n-aveam că există cercetători în filozofie... care să fie și plătiți de stat... Păi ce anume cercetează un filozof? Adică un savant, un om de știință, un doctor, asta pricep, dar un filozof?

Fără să-i răspund în adevăratul sens al cuvântului, am profitat de prilej ca să îndrept discuția spre Gaspard Langenhaert, al cărui biograf oficial sunt, l-am asigurat eu.

— E strămoșul dumneavoastră și, între noi fie vorba, un gânditor de primă mări-me! Gaspard Langenhaert, numele vă spune ceva? Părinții lui au fost nevoiți să fugă în Olanda când s-a revocat Edictul de la Nantes și și-au schimbat numele din Langenner în Langenhaert...

— Când asta?

— La sfârșitul secolului al șaptesprezecelea.

M-a privit cu ochii cât cepele și gura căscată.

— Păi asta e demult.

A apucat nervos o minge de rugby în miniatură de pe birou. Știam că mă-ndrept spre un eșec sigur.

— Vă amintiți să fi auzit vorbindu-se despre lucrurile astea?

— Nu. Niciodată.

— Dar atunci poate că în familia dumneavoastră s-au păstrat documente vechi? Casa strămoșilor dumneavoastră mai e în picioare? Ceva, într-un pod, într-o bibliotecă... știți, uneori un cercetător poate găsi aici fel de fel de lucruri care nu i-au interesat niciodată pe locatari, dar care se dovedesc a fi de mare importanță pentru știință.

— Nu, am ars tot când am vândut casa ca să se toarne autostrada. Autostrada spre Bisanes, probabil că ați trecut pe-acolo

când ați venit încoace. Dar să știți că au fost foarte cinstiți. Cu banii de pe casă mi-am deschis clubul. Și, după cum vedeți, merge bine.

Mi-am văzut speranțele risipindu-se-n vânt. Iar umanoidul ăla din fața mea zâmbea.

— Și nu v-a mai rămas... nimic?

— Nimica-nimicuța. Am aruncat tot, nici măcar nu merita să chem pe cineva de la o consignație. Știți, eu și vechiturile...! Păi unde era să pun toate cioveiele alea?

— Și cărțile, tablourile?

— L-am chemat pe un coleg de-al meu. Mi-a zis că-s niște vechituri nenorocite. Cărțile erau terfelite rău și le-am ars odată cu restul.

— Poate că cineva din familia dumneavoastră ar fi vrut să...

— Nu mai am nici o rudă.

Mă privea și nu reușea să-și dea seama de ce sunt așa nefericit. A avut un gest de simpatie.

— Și despre ce povestea strămoșul ăsta al meu? Acuma, pe bune, nici nu mi-a trecut prin cap că am avut un filozof în familie. Ce zicea?

— Că lumea materială nu există și că trupul e imaterial. Susținea că e singur în univers și că e creatorul tuturor lucrurilor. Multora ne-a trecut asta prin cap la un moment dat, nu-i așa?

M-a privit lung, fără să-mi răspundă. Aveam impresia că văd prin el. Apoi a rugat pe cineva să-mi aducă un pahar cu apă. Nu mai aveam ce să ne spunem.

I-am mulțumit și am dat să plec. Ușurat, m-a condus până la ieșire și, ca să fie drăguț, mi-a cerut părerea în legătură cu singurul lucru care-l interesa cu adevărat:

— Și cum vă place clubul nostru?

— Impresionant... i-am răspuns lugubru.

— Dumneavoastră practicați?

Era rîndul meu să-mi arăt mirarea:

— Ce să practic?

— Păi știu și eu? Un sport, ceva, o activitate fizică! Face bine la sănătate, la moral și se pare că și la creier. Vine la noi un inginer și e alt om. Dumneavoastră, care sunteți intelectual, ar trebui să vă apucați, o să vă simțiți mai în formă, mai fără griji. Eu, unul, de când m-am apucat, parcă sunt altul. Și sunt tot timpul în formă.

— În formă pentru ce?

— Păi... știu și eu... ca să fiu în formă! Asta-i viața, ce să mai vorbim!

Și m-a gratificat cu o scatoalcă pe spinare.

Abătut, dezamăgit, descurajat, anacronic în hainele de vară pe sub paltonul de iarnă, am mai rătăcit două zile prin ploiosul Cherbourg. Am început să frecventez Le Bataclan, nu departe de port, unde două, trei fete plictisite își practicau fără chef meseria și mă făceau să-mi dau seama, dată fiind comuna noastră lipsă de entuziasm, cât de obosit sunt, aproape absent de pe lumea asta.

Când recepționera de la hotel m-a întrebat câtă vreme plănuiesc să rămân, mi-am dat seama că nu mai am ce face în orașul ăsta; a fost de parcă mi-ar fi semnat concedierea. Mi-am strâns lucrurile și am plecat cu primul tren.

Am ajuns la Paris pe scară. În timpul călătoriei mi-am regăsit cât de cât speranța: așteptam vești de la omul cu biletul. Dar, cum eram prea dezamăgit, refuzam să mă agăț de acest gând. Mă întrebam dacă nu cumva la Amsterdam visasem, totul îmi părea atât de confuz, locurile, datele, oamenii, lucrurile... Toate acestea nu mai existau decât în amintirile mele și nu mai eram sigur de realitatea lor. Cine sau ce putea să-mi demonstreze că nu îmi închipuisem totul? De unde știam că evenimentele petrecute nu fuseseră decât punerea în scenă a dorințelor mele? Biata mea minte nu mai era sigură de nimic.

Dar la Paris, strecurat pe sub ușa apartamentului meu, același plic mititel, cu

același scris îngrijit, carte de vizită, și, de data asta, cu următoarele cuvinte:

Stimate domn,

Ați binevoi să-mi faceți onoarea unei vizite în data de 11, după-amiaza?

Cred că avem multe de vorbit.

Cu cele mai bune gânduri.

Adresa era pe dos. Eram în 10. A doua zi era 11. Ajunsesem la timp.

M-am oprit în fața unei clădiri moderne, banale, întunecoase din cauza marmurei și a plantelor; oglinzile abia de răsfârgeau puțină lumină din hol. Liftul. În ziua aceea eram îmbrăcat curat și pieptănat mult prea îngrijit.

Palierul. Etajul al treilea. Apartamentul 202.

Ușa se deschise singură. Șovăi.

Intru într-un apartament întunecat, cu jaluzelele și draperiile trase. Liniște deplină. Nici o mișcare. Străbat mai multe încăperi pustii, fără mobile, cu plinte albe care sug lumina ce se filtrează de-afară. Încăperile se înșiră. Încă una. Și încă una. Am senzația c-am mai fost aici. În capătul unui

coridor, un licăr de lumină. Biroul. Știusese că-i aici.

Mă apropie. Încet-încet, din penumbră se decupează un glob galben. Ajung în prag. O veioză se reflectă pe un craniu bătrân și pleșuv.

— Poștește. Te așteptam.

Bătrânul își schimonosește chipul creponat, o incredibilă rețea de trăsături și cute: îmi zâmbește.

— Ia loc.

Vorbitul îl face să tremure. Îmi închipui că are niște plămâni subțiri ca foița de țigară.

Mă privește dindărătul pleoapelor cerate, grele și încrețite prin două fante atât de înguste, că nu știu dacă nu cumva doarme.

— Te-am așteptat cincizeci de ani. Și pe urmă ți-am citit cele câteva rânduri din revista de filozofie. Cincizeci de ani. Cu resemnare, căci știam că asta cere timp, însă cu câtă nerăbdare! Am fost disperat, descurajat. Dar iată-te. Și o să aflu, în sfârșit, mai multe.

E, fără îndoială, senil. Pentru o clipă îmi pare rău că am venit și încep să mă uit distrat prin cameră. Becul scaldă într-o lumină cucernică biroul ticsit de dosare vechi, de hârtii îngălbenite scrise cu cerneală violetă; pereții, pe care lumina îi mângâie ușor, sunt lambrisați și acoperiți cu cărți din podea până-n tavan. Ne aflăm într-o mică bibliotecă; instinctul îmi spune să mă liniștesc și, relaxat, mă afund într-un fotoliu.

— Însă, stimată domn, dumneavoastră ar trebui să îmi spuneți mai multe.

Îmi dau seama că astea sunt primele cuvinte pe care le rostesc. Vocea mea, puternică și limpede, tulbură aerul și pereții obișnuiți cu tăcerea. Mă ia amețala.

— Vă datorez deja descoperirea manuscrisului lui Champolion și certitudinea că n-am luat-o complet razna. Vă mărturisesc că, din pricina faptului că sunt singurul care se ocupă de Languenhaert, am ajuns să mă îndoiesc de tot. Acestea fiind zise, nu mi se pare că acest Champolion, la care

am ajuns datorită biletului dumneavoastră, a făcut o treabă serioasă; e romancier, nimic mai mult. A fantazat despre Languenhaert, dar n-a cercetat nimic.

— A fost un imbecil, mi-o retează bătrânul.

Glasul lui, ca și afirmația, e atât de categoric, că mă sperie.

Brusc, mă pomenesc că-mi vine să-i iau apărarea lui Champolion.

— Dar cel puțin nuvela lui are meritul de a schița o obiecție la doctrina egoistă: demonstrează că în dragoste, în dragostea adevărată, te distanțezi de tine însuși și te apropii de celălalt, ceea ce contrazice teoria singurătății absolute. Prezența imediată a celuilalt, prin privirea, chipul, comportamentul lui, dă senzația de exterioritate.

— Tâmpenii. Doar știi că impresia alterității e o iluzie, nici mai mult, nici mai puțin. Iar cât privește dragostea... sacrificiul de sine... pfui... vrei să spui că ai iubit vreodată?

Mă uit cu atenție la Bătrân. E îmbrăcat în negru din cap până-n picioare. Poartă un costum mult prea mare pentru el, cu manșete albe scrobite. Măinile mici, cele mai bătrâne mâini din lume, ies din manșetele astea de parcă, de-a lungul vremii, Bătrânul se împruștinase încet-încet în costumul din tinerețe.

Mă scrutează.

— Dar dumneata, dumneata personal, ce-ai găsit? Cum ai dat peste Gaspard?

Mă șochează c-a zis „Gaspard” și sunt gelos, de parcă mi-l răpește; dar nu mă pot opri să nu-i povestesc tot. Îi povestesc despre străfulgerare, despre *Dicționarul patriotic* al lui Fustel des Houillères, iar el schițează un zâmbet. Când îi povestesc despre albumul cu portrete, comoara mea descoperită pe cheiul Senei, se albește.

— Chiar volumul din 1786?

— De unde știți?

— E logic!

Sunt uluit. Mă privește cu o veselie răutăcioasă. E limpede că-i e ciudă că am

descoperit cartea, dar e mulțumit că știe mai multe ca mine. Sunt sigur că n-o să-mi răspundă la întrebare. Dar cum naiba a ghicit anul apariției?

— Sunteți cumva în posesia paginii rupte? îl întreb.

Ridică din umeri și îmi cere volumul. I-l dau fără tragere de inimă. Privește cu tristețe legenda care anunță portretul lui Gaspard și rămășița de pagină pe care a lăsat-o vandalul. Îl surprind căzut în visare preț de o clipă, după care, brusc, apucă o lupă și scrutează cu înfrigurare ruptura. Ridică ochii, zâmbind răutăcios.

— Portretul ăsta n-a fost smuls de-aici niciodată.

— Ba sigur că da, din moment ce lipsește.

— Îți spun sigur că acest volum a apărut așa cum îl vezi dumneata, că portretul ăsta n-a existat niciodată, dar editorii s-au mulțumit să-l anunțe.

Îmi dă cartea înapoi.

— Privește banda de hârtie: pagina, dacă a fost o pagină, e tăiată prea curat și prea

de la margine: odată ce cartea ar fi fost legată, așa ceva ar fi fost imposibil, din punct de vedere tehnic, fără să rupi volumul și să strici pielea în care a fost legat. Cartea a fost întotdeauna așa. Toate celelalte pagini nu reprezintă decât o copertă menită să ascundă portretul lipsă.

Mă uit cu băgare de seamă la fâșia de hârtie. Într-adevăr ți-ar fi trebuit o îndemănare diabolică să decupezi pagina din cartea deja legată. Nu mă pot abține să nu exclam:

— Înseamnă că volumul ăsta nu-i decât o mistificare!

Bătrânul se foiește și sughiță. Îmi dau seama că de fapt râde. Îl urăsc.

— O mistificare? Ce nostim ești! Hotărât lucru, tinere, mi-ești foarte simpatic.

Eu nu pot să spun la fel despre el.

— Atunci explicați-mi și mie, pentru că nu-mi plac enigmele.

— Fals! Exact asta te-a atras la Gaspard. A redevenit grav într-o clipă.

— Crezi cumva, tinere domn, că portretul lui Gaspard Langenhaert are vreo valoare? Folosește la ceva să știi cum arată acela care rostește „eu”? Conștiința are nas, dinți, cicatrici ori mustăți?

Tot nu-nțeleg nimic. Oftează.

— Cum ar putea acela care își este sieși singura lume posibilă, acela care este totul, să lase în urmă, fără nici o contradicție, o imagine mundană? Gaspard Langenhaert n-are chip, iată ce-a vrut să ne facă să pricepem.

Se oprește visător. Mă gândesc că e logic ce spune. Îl surprind murmurând:

— Gaspard Langenhaert n-are chip, sunt eu.

— Dar, după părerea dumneavoastră, cine este autorul acestei bizare explicații din 1786? Cine ar fi putut să-și dea atâta osteneală? Gaspard era uitat pe-atunci...

— Ah, iată, aceasta-i întrebarea esențială, și e o întrebare stupidă.

Și, afundându-se în fotoliu, începe să vorbească cu glas șoptit:

— M-am născut la Zagreb, în secolul trecut, cel puțin așa mi s-a spus, cine-și amintește de clipa nașterii sale? Mi-am făcut studiile universitare cu marele Mzdel Zorlav, elevul lui Hegel, dar totul s-a terminat la vârsta de douăzeci și unu de ani, când a trebuit să plec să mă internez la sanatoriul din Biarritz. Eram foarte bolnav și foarte deznădăjduit, iar privilegiul celorlalți tuberculoși nu mă ajuta deloc. Cu toate acestea, am descoperit printre pacienți un bărbat foarte bătrân care ținea niște discursuri neobișnuite și care m-a îndrăgit. E vorba de Champolion.

— L-ați cunoscut pe Champolion!

— Da, fără doar și poate; la drept vorbind, nu-mi amintesc mare lucru și de-abia mai târziu, după moartea lui, am conștientizat importanța acestei întâlniri. Înțelegi la ce mă refer...

— Firește.

De fapt nu înțeleg nimic.

Ia un dosar roșu de pe birou și scoate cu precauție câteva foiele străvezii, scrise

cu cerneală violetă și legate laolaltă cu o panglică.

— Poftim. Ți le dau. Sunt ale dumitale.

— Ce sunt astea ?

— Cugetările lui Gaspard despre religie. Iau hârtiile și nu pot să-mi cred ochilor.

— Sunt originalele ?

Bătrânul scoate un oftat ce aduce a exasperare.

— Nu, sunt copii.

— Pe care vi le-a dat Champolion ?

Bătrânul se retrage la umbra dosarului. Ochii lui mititei mă privesc cu o lehamite agasată.

Mixtura asta de încredere și ostilitate mă paralizează. Ar trebui să-i mulțumesc, dar nu reușesc să îngaim o vorbă.

— Nu-mi mulțumi, zice el, văzându-mă stingherit, nu fac nimic ieșit din comun. Într-o bună zi o să faci și dumneata la fel.

E limpede, îi place să profetească. Toane de moș. Strâng dosarul roșu la piept și mă simt împovărat de o comoară.

— Pot să vă mai fac o vizită după ce-l citesc?

— Sigur, sigur...

— Mâine?

— Când poțtești.

— Pot să vă deranjez c-un telefon?

— N-am telefon.

— De fapt, nici eu.

— Firește. Trimite-mi un bilet să mă anunți când vii și am să încerc să fiu aici.

Mă ridic și-i întind mâna peste birou. Reușește să-și extragă din hăul manșetelor degetele împutinate, de moșneag, și am senzația că strâng ceva uscat și sfărâmicios. Când să ies pe ușă, mă apucă neliniștea. Mă întorc.

— O să mai găsim vreodată ceva asemănător?

Oftează plictisit. Am impresia că nu mă crede prea inteligent.

Își ațintește privirile în ochii mei și brusc nu mai sunt în stare să mă uit în altă parte, de parcă am capul prins într-o menghină.

Vorbește rar, aproape mașinal, e înspăimântător, cum stă acolo, în penumbră:

— N-o să-l găsești pe Gaspard acolo unde-l cauți. Nu mai rătăci peste tot, nu mai răscoli prin poduri și arhive și biblioteci. Nu te mai risipi. Întoarce-te acasă. Închide-te înăuntru. Reflectează. Nu căuta invizibilul în universul vizibil.

Discursul îl sleiește. Închide ochii. Pot să plec.

Tot n-am înțeles.

Dă imperceptibil din cap.

— La revedere.

Mă fac nevăzut.

Străbat iarăși coridorul întunecat.

Pe palier îmi dau seama, în sfârșit, de ce-mi aduce aminte locul ăsta: apartamentul bătrânului e împărțit exact ca al meu – camere una după alta și un birou tocmai în capăt; e geamănul lui pustiu, într-un fel.

Nostim...

Ușa se închide singură în urma mea.

Odată întors acasă, descopăr un text fabulos. În podul castelului breton, unde se închide fără să mai vadă țipenie de om, singur cu îndoielile și forța lui, Gaspard a reușit să dezvolte o metafizică nemaiauzită care, grație hazardului și unor forțe protectoare necunoscute, se păstrase până la mine: metafizica lui Dumnezeu.

I

Dumnezeu se aplecă pe fereastră și se întrebă de ce făcuse El toate astea. La ce foloseau toate paltoanele și pălăriile care treceau încolo și-ncoace fără-ncetare? La ce-mi trebuie bărbatul care râde acolo și femeia care-și poartă povara pe creștet?

Ce-mi pasă mie de caldarâm, de băltoacă,
de gunoaie, de noroi? Și de ce un bătrân
și pentru ce un copil?

Zău, de ce-am făcut toate astea?

II

Cum eram înainte? Înainte de a tocmi
pământul și oamenii? Când eram singur?

Nu mai țin minte; amintirile mele încep
odată cu lumea.

III

Din nefericire, nu-mi eram suficient mie
însumi.

Nu aveam ce altceva să fac decât să
zidesc lumea.

Dacă Dumnezeu este la înălțimea aștep-
tărilor lui Dumnezeu, El nu se mulțumește
să fie El însuși, trebuie să facă mai mult
decât Sine: El creează. Poate s-o facă pen-
tru că e atotputernic, poate s-o facă pentru
că e bun. Prin forța și prin natura Sa,

Absolutul purcede și se raspândește cu generozitate.

IV

Aceasta Mi-a fost vrerea, ar trebui să-mi amintesc.

V

Ciudat lucru că mi-au trebuit atâția ani să-mi aduc aminte că sunt Dumnezeu! Doar aveam de-atâta vreme toate indiciile...

Ajunsesem să mă gândesc că sunt singur în univers și originea tuturor lucrurilor, și asta prin simplă reflecție. Și, într-o bună zi, am conceptualizat că o ființă de o asemenea putere spirituală nu putea să se cheme decât Dumnezeu. Botez tardiv.

VI

Ei se întreabă de ce există...

Ce oameni fericiți! Pot să le-o spun! Nu sunt aici decât pentru că așa am poftit. Eu sunt Dumnezeul lor!

Dar mie, la aceeași întrebare, nu-mi
răspunde nimeni...

VII

Numai Dumnezeu nu știe de unde vine.

VIII

Dumnezeu este orfan de la naștere.

IX

Nu am altă obârșie decât mine însumi.

X

Să fii tu însuși propria-ți obârșie sau să
nu-ți cunoști obârșia nu-i, de fapt, același
lucru?

Transparența este invizibilă. Ca și
întunericul.

XI

Să crezi, fie, dar în ce?

XII

N-am hotărât să exist. Pentru că ar fi trebuit să exist deja ca s-o hotărâsc; ceea ce, în loc s-o rezolve, împinge problema înapoi de unde-a pornit.

Ideea de a exista era în mine – Absolutul –, dar n-am vrut-o eu.

Sunt propria mea obârșie, dar involuntar sau, mai degrabă, ante-voluntar.

XIII

La urma urmei, Dumnezeu nu s-a vrut nici pe El, n-a vrut nici lumea. Dar asta trebuia să I se întâmple... în mod necesar. O voință necesară mai e o voință liberă?

O, smintișilor, o, furnicilor, să nu vă pară rău de nimic. Condiția de a fi Dumnezeu îmi pare cea mai teribilă dintre temnițe...

XIV

I-am creat. De ce mă fac să sufăr?

XV

Sunt imperfecti, mărginiți, trecători...
Prin forța lucrurilor, Dumnezeu se găsește într-o companie proastă.

XVI

De ce uneori creaturile mele mi se împotrivesc și de ce fac cu totul altceva decât vreau?

Mă gândesc la două explicații:

1. Fie, în nesfârșita-mi bunătate – ceea ce-mi stă în fire –, le-am creat într-adevăr după chipul și asemănarea mea și le-am dat o oarecare slobozenie în mișcare, o independență, o autonomie care s-ar putea numi *libertate*.

2. Fie făpturile nu sunt libere decât în aparență. Și într-adevăr le manipulez, dar după un plan sau un tipar care încă îmi scapă și pe care îl voi pricepe într-o zi. Fac mai multe decât cred, mă gândesc adesea la asta.

Așadar... În ambele cazuri, totul se explică, iar măruntele lor obrăznicii nu-mi pun concepția în pericol.

XVII

Lumea... o, m-am săturat să mănânc același fel de mâncare. N-o mai înghit, e otrăvitoare. Ah, aerul pur al absolutului, o viață în care n-ar exista decât eu și cu mine...

XVIII

Veșnicia, de bună seamă...

Dar până când?

Am lăsat foile jos. Vocea care se făcea auzită dintre rânduri îmi părea cunoscută, familiară; depăna o poveste care, deși mi se părea bizară, îmi revenea în minte ca un ecou al unei amintiri. Aveam impresia c-o recunosc mai degrabă decât c-o descopăr. De unde venea senzația asta?

M-am uitat în jur. Apartamentul meu moțăia: o plăpândă rază de lună întârzia pe colțul drept al bibliotecii, scaldând trei cărți într-o lumină înghețată; restul fusese înghițit de întuneric. Mă simțeam liber.

Am mai citit o dată cugetările lui Gaspard. Aveam convingerea că mă găsesc în miezul acelor vorbe, în chiar inima lor. Aș fi putut continua de unde se oprise el... Îl vedeam pe Gaspard, la înălțimea refugiului său, preocupat să-și pună pe hârtie metafizica... îi ghiceam ezitățile, tăieturile din text, vedeam cerneala care se usucă înainte să se sfârșească gândul... eram atât de pătruns de scenă, că începusem să mă îndoiesc că e vreo deosebire între închipuire și amintire...

Gaspard își dăduse seama că este Dumnezeu. Cât de greu se lasă revelate adevărurile evidente! El crease lumea grație difuziei forței sale spirituale și, mânat de o fericire plină de mărinimie, le dăduse creaturilor libertate. Însă de atunci suferea

din pricină că oamenii abuzau de ceea ce primiseră și n-o făceau decât ca să-i provoace suferință. Aceasta este probabil starea de spirit a lui Dumnezeu: își regretă neconținut bunătatea...

Începeam să înțeleg. Raționamentul îmi dădea și mie târcoale. Voiam să aflu urmarea. Eram eu însumi păstrătorul secretului, asta era sigur.

Cât de târziu! Am răscolit prin coșul de gunoi ca să gădesc niște coli cu verso alb, mi-am golit dintr-o mișcare masa de lucru și m-am așezat.

M-am apucat de scris.

Înțeleseam.

Bătrânul avea dreptate.

E inutil să sondezi vizibilul.

Am lăsat să rezoneze în mine forța numită Gaspard și am descoperit, sub pana mea, care îi va fi fost sfârșitul...

Retras în pod, departe de lume și aproape de cer, Gaspard își regăsise forțele. O uitase pe țigancă. Asta îi luase câteva luni bune. La început, voind cu tot dinadinsul să și-o scoată din minte, nu făcea decât să se gândească la ea. Apoi umanitatea se restrânsese la zgomotul de pași, cele trei ciocănituri în ușă, coșul cu rufărie sau tava cu mâncare lăsată pe coridor, în capul scărilor abrupte.

Tocmai în ziua aceea, cele trei ciocănituri îi atraseră atenția.

Și, în ziua aceea, Gaspard deschise. Biata fată fusese cât pe-acți să moară de frică: uitase că după ușa aia e un bărbat. Îl salută încurcată, adună pe fugă vesela din ajun și

o zbughi mai-mai să-și frângă gâtul pe scări. Gaspard conchise mulțumit că, de când se claustrase, oamenii învățaseră din nou să-l trateze cu considerație. În dimineața aceea se bărbieri fredonând arii din opere italiene.

La prânz își făcu apariția în salonul cel mare, unde întreaga familie, nepoate, unchi, nepoți, strămătuși și veri se pregăteau să se așeze la masă.

— Încercarea s-a sfârșit. Bucurați-vă! Nu mai sunt supărat. Dumnezeu a lipsit o vreme, Dumnezeu căuta. Dar Dumnezeu s-a-ntors.

Îi cercetă disprețuitor cu privirea. Toți rămăseseră cu gura căscată și cu ochii cât cepele. Erau atât de uluiți, că nu se-auzea nici musca.

— Nu vă fie frică, făpturi muritoare, Dumnezeu e Pace, Dumnezeu e Iubire. Spune-ți-mi ce-aveți pe suflet.

Atunci, mătușa Adélaïde, care nu fusese niciodată o lumină și cu vârsta se senilizase, îl apucă de braț pe Gaspard.

— Gaspuonet, dacă poți să faci orice, dă-mi înapoi tinerețea.

Gaspard o măsură cu o privire înghețată.

— Dar tu ai fost întotdeauna bătrână și ridicată, mătușă Adélaïde. Nu te știi altfel: așa te-am creat! Dacă vreau să văd ceva frumos, mă uit la Sophie. De-asta am plămălit-o pe verișoara Sophie.

Și încruntă și vocea îi deveni tunătoare:

— Ruga ta e cu neputință de ascultat, mătușă Adélaïde, și-i nedemnă de Creatorul Țiu. Spui numai prostii.

Sophie roși, Adélaïde izbucni în plâns.

Mânios, Gaspard ieși din salon. Din prag însă, îi mai dojeni o dată:

— Aveți grijă să-mi adresați rugăminți de bun-simț. Mai cu seamă în legătură cu mântuirea voastră sau cu viața veșnică. Când despre restul, Dumnezeu nu vrea să aibă de-a face cu copilăriile voastre. Creatorul vă salută.

Dușă-amiază le aduse la cunoștință o listă cu lucruri de care avea nevoie pentru

lucrarea sa și mai ceru să aibă un servitor la dispoziție. Familia ajunse la concluzia că vărul tocmai trecuse pragul care desparte excentricitatea de nebunia curată, dar nu se puse de-a curmezișul rugămintilor lui, întrucât într-o săptămână aveau să-i dea să semneze actul prin care să-l ușureze de întreaga avere. Așa că i-au procurat o placă tipografică, o presă, caractere, cerneală, topuri de hârtie și i l-au dat pe Bourguignon, un valet de la grajduri.

Era ziua Domnului. Gaspard se îmbracă de gală, cu cămașă cu dantelă, vestă și pantaloni de mătase, inele, bijuterii și butoni cu pietre prețioase, se încălță cu pantofi cu tocuri și cataramă, își puse o pălărie cu două pene și își pudră obrazii. După ce se uită în oglindă să vadă dacă strălucește ca un soare, îi spuse simplu lui Bourguignon:
— Urmează-mă, mergem la slujbă.

— Domnule, sunteți frumos ca un papă!
Gaspard se mai stropi cu un pic de par-
fum și o porniră spre biserică.

Pe drum se întâlneau cu Nevoiașul.

Era murdar, scofâlcit. Îi numărăi coas-
tele pe sub zdrențele jechoase și nu mai avea
decât trei dinți în gură; ceilalți îi căzuseră
de mizerie și de boli. Stătea pe marginea
drumului, așezat pe un bolovan, cu mâna
întinsă la trecători.

— Cine ești tu?

— Eu sunt Nevoiașul, zise Nevoiașul.
Gol am ieșit din pântecul maicii mele și gol
mă voi întoarce în țărână. Dumnezeu nu
mi-a dat nimic și n-am decât un ciob ca să
mă scarpin și un ciorap ca să cerșesc. Aco-
periș mi-e drumul înstelat și pat, piatra
zgrunțuroasă. Trăiesc din pomenile oame-
nilor, carevasăzică mor de foame.

— Dar ce-ai făcut de-ai ajuns în halul
acesta?

— Dar ce-a făcut un suflet neprihănit ca
să se nască orfan? Și ce-a făcut orbul ca să

n-aibă parte de lumina ochilor ? Ce-a făcut pruncul să fie părăsit ? Am fost pedepsit până să apuc să fac ceva, blestemat mai-nainte de-a mă naște. Știți la ce mă gândesc uneori, sire ? Că Dumnezeu nu mă iubește.

Gaspard se tulbură.

— Cu neputință. Dumnezeu iubește toată făptura. Dragostea lui se îndreaptă spre tot ceea ce a creat.

— Asta înseamnă că atunci când m-a făcut pe mine se gândea la altceva, n-o fi fost cu băgare de seamă, o clipă de rătăcire, și supa a dat în foc.

— Cu neputință. Dumnezeu se gândește la tot deodată.

— Tocmai, tot e prea mult. Trebuia să pedepsească un nenorocit și să creeze un om nevinovat în același timp și a încurcat lucrurile. Mie mi se-ntâmplă mereu...

Gaspard negă pe un ton vehement, pe de o parte ca să-l facă să tacă, pe de alta ca să se convingă pe sine însuși.

— Căile Domnului sunt de nepătruns.

Nu pune la îndoială inteligența supremă a Creatorului măsurând-o cu a ta, care, prin forța împrejurărilor, e mărginită. Dumnezeu a avut cu siguranță rațiunile lui să te creeze astfel. Am să reflectez asupra acestui aspect.

— Aha, carevasăzică a avut rațiunile lui să mă facă așa, numai că ale lui nu se brodesc cu ale mele. Că am avut și eu un vis, și anume să mă ocup de bere, să țin un han, așa că mă-nțelegeți și pe mine...

Gaspard era furios pe sine însuși. Nu pricepea de ce se înverșunează împotriva bietului om. Dar, în același timp, era mișcat de supărarea amărâtului. Cuprins deopotrivă de bunăvoință și de remușcări, îi luă mâinile într-ale lui și-i spuse:

— Cu toate astea, să știi că nu-ți doresc răul, nu-ți vreau decât binele, vreau să fii fericit. Te iubesc, să ții minte. Ca pe toți ceilalți.

— Păi atunci, dacă domnul s-ar putea lipsi de un bănuț...

Gaspar tremura de fericire.

— Aș putea să fac chiar mai mult. Ți pot asigura viața veșnică.

— Un bănuț mi-ar asigura următoarea masă.

Gaspard plângea de emoție.

— Viața veșnică, Viața veșnică, înțelegi ?

— Da, da. Numai că rugăciunea nu ține de foame, iar ostia mai mult mi-o întărește.

Gaspard îl privi cu bunățate, în tăcere. Iar această tăcere, curios lucru, îl liniștea pe Nevoiaș. Gaspard reluă cu glasul cel mai blând:

— Nu mă cunoști ? Nu-l cunoști pe acela pe care-l chemi, pe care-l implori și pe care-l hulești de-a lungul drumului ?

— Domnia voastră...

— Da, eu sunt Dumnezeu, Creatorul și Stăpânul tău. Și am venit să-ți ridic povara suferințelor.

Nevoiașul îl privi pe sub sprâncene, bănuitor.

— Sunteți prea bine îmbrăcat ca să fiți Domnul Dumnezeu nostru. El era sărac, un zdrențaros ca mine, El era de-ai mei. Pot să bag mâna-n foc că domnia voastră are pielea și picioarele albe și moi ca ale unui prunc. Domnul Dumnezeu nu s-ar fi preumblat niciodată îmbrăcat într-o asemenea livrea. Și pe urmă, El n-ar fi preocupat o pomană, nici nu s-ar fi tocmit; dar se poate să mă înșel...

— Eu sunt Dumnezeuul tău, căci tu ai nevoie de mine.

— Păi atunci lumea-i plină de Dumnezei, fiindcă eu n-am nimic și am nevoie de toată lumea.

— Eu nu-ți vorbesc de bani, eu îți vorbesc de mântuirea ta.

— Asta-i grija ăloră cu burta plină. Pentru mine viitorul înseamnă masa următoare, mai departe nu-mi îngădui să văd.

— Dar nu ții la viața ta?

— Ba sigur că da, căci altminteri nu m-aș munci atâta pentru o-mbucătură,

doar nu mă credeți vreun trântor? De altfel, viața-i singura mea avere.

— Și n-ai vrea să trăiești veșnic?

— În halul ăsta, nu! Șaizeci, șaptezeci de ani trăiți așa sunt prea de-ajuns. Dar, dac-aș fi bogat, aș vrea.

— Dar bogăția pe pământ nu-nseamnă nimic.

— Pe cuvânt de bogătaș.

— Pe cuvânt de Dumnezeu. Fii binecuvântat.

Cu un gest solemn, Gaspard își lăsă mâna pe umărul Nevoiașului. Apoi își dezlegă punga de catifea și i-o puse omului în palmă.

— Ia-o, a ta să fie.

— E prea mult.

— Nu e prea mult, fiindcă tu n-ai nimic.

— Dar n-o să creadă nimeni că am câștigat-o cinstit; o să spună lumea c-am furat-o, că nimeni nu împrumută bani săracilor.

Hohoti.

— Și poliția, ce-o să spun la poliție când m-or lua la întrebări? Că mi-a dat-o Dumnezeu?

Trupul schilav i se scutură de răs. Trebui să se sprijine de bolovan să nu se prăbușească. Când își veni în fire, spuse ștergându-și cea din urmă lacrimă:

— Dacă domnul îmi îngăduie, n-am să iau decât un bănuț din punga domniei sale. Și totul va fi cum nu se poate mai bine.

— Fă după cum zici, îi spuse Gaspard, și iubește-mă.

— Da, sire.

Și Nevoiașul trebui să-și muște buzele ca să nu izbucnească iarăși în răs. Luă în cele din urmă moneda, cu cei trei dinți rămași o mușcă să vadă că nu-i calpă, îl salută pe Gaspard făcând plecăciuni până la pământ cu o pălărie imaginară, schiță o reverență, îi sărută mâna și plecă mormăind:

— Meseria asta nu mai e ce era odată, pe legea mea. Câte nu trebuie să faci, zău așa...

Gaspard se întoarse spre Bourguignon și-i spuse zâmbind:

— Vezi, Bourguignon, încă un om fericit. Ziua asta începe bine.

Bourguignon ridică din umeri și porniră mai departe spre biserică.

Ajunseră pe la mijlocul slujbei. În amvon preotul rostea o predică dojenitoare dinaintea unei mulțimi atente, inimi simple care sorbeau retorica duminicală.

— Temeți-vă de Dumnezeu, tuna preotul, sunteți negri, sunteți murdari, viciul vă roade pielea, miasele putregăite ale plăcerilor cărnii urcă până la mine, din mâinile voastre curge desfrâul.

Vajnicilor tați și mame de familie, sfârșiți de munca de peste săptămână, curați și primeniți de duminică, le plăcea la nebunie violența discursului moralizator; pe de altă parte, fiind oameni cu scaun la cap și muncitori, se bucurau gândindu-se că, o dată pe săptămână, puteau să fie vinovați, sau mai degrabă învinuiți, de asemenea

dezmăț. De fapt, numai în timpul slujbei se făceau v'inovați de păcatul cărnii, măcar cu gândul. Aceasta era omilia lor preferată.

— Ochiul vi s-au bulbucă de poftă, viciul vi i-a pungit, pieile vi s-au spuzit, vi s-au umflat și vi s-au opărit de cât s-au frecat între ele. Măruntăiele vă sângerează. Mădularul vă arde. Rugați-vă, fraților, rugați-vă și mărturisiți-vă păcatele. Nu există mântuire decât prin pocăință. Dacă vă căiți din inimă, poate că Dumnezeu vă va ierta...

Gaspar înaintă drept până la altar, pașii lui răsuna limpede până în înaltul bolții înmărmurite. Urcă treptele, se opri sub crucifix, se întoarse cu fața la adunare, desfăcu brațele și rosti cu glas neîndurător:

— Iubiți credincioși, nu vă mai temeți, căci sunt gata să vă iert. Furați, omorâți, dedați-vă luxurii, nu are nici o însemnătate, faceți ce voiți între voi, creaturilor, dar iubiți-L pe Dumnezeu, aveți frică de El și cinștiți-L. Aceasta vă este calea spre mântuire.

Se înstăpâni o tăcere înspăimântată. De-abia avuseseră vreme să-l vadă intrând și urcând până sub crucifix. Crezuseră că au vedenii. Era așa frumos, și vorbea cu atâta noblețe, și cuvintele lui erau atât de limpezi, încât fură numaidecât încredințați că e un arhanghel din Ceruri. Vitraliul scăpăra roșu și aur și îi scâldea pletele lungi și strălucitoare și, în această glorie de lumină, câțiva vedeau deja mijind o aureolă în jurul dulcelui său chip îngeresc.

— Iubiți-mă, continuă Gaspard cu glas domol, și totul vă va fi iertat.

O pace stranie se înstăpâni peste biserică. Dar preotul, oprit în mijlocul unei fraze, era într-atât de indignat, încât furia îl ajută să-și vină în fire.

— Cine ești tu? Și cum de ai îndrăzneala să întrerupi slujba?

— Cum, nu mă cunoști? Tu, care îți zici trimisul meu pe pământ? Vai, tu, solul meu, tu, care ți-ai închinat viața propovăduirii cuvântului meu, nu vezi cine sunt? Nu-l recunoști pe Domnul și Stăpânul tău?

Preotul închise ochii și își încleștă mâinile de amvon. Era cea de-a treia slujbă din dimineața aceea; vinul, ca în fiecare duminică, i se urcase la cap și predica îi pusese capac și-l îmbătase. Emoția îi veni de hac: se prăbuși în amvon și numai mâinile i se mai văzură, încleștate pe balustradă.

Oamenii crezură că leșinase de bucurie. Îl recunoscură fără șovăire pe Dumnezeu întrupat în Gaspard și strigară: „Nașterea Domnului!”

Gaspard, neclintit, primi uralele cu un zâmbet fericit pe buze. Binecuvântă mulțimea cu un gest și ieși agale prin sacristie. Oamenii intonară imnuri de slavă, izbucniră în plâns, dansară și câțiva se jurară că văzuseră statuia de lemn a Fecioarei lăcrimând lângă statuia de ghips a Sfântului Petru.

Gaspard se întoarse netulburat pe străzile pustii. Nimeni nu se gândise să-l urmeze; în mintea tuturor, se întorsese

drept în ceruri. Numai Bourguignon se ținea în urma lui, la zece pași distanță. Însă Bourguignon râdea atât de tare, că trebuia să se oprească una, două, ca să se sprijine de vreun zid ori de vreo bancă. Obrajii îi șiroiau de lacrimi și răsuflea întretăiat: cu adevărat, în treizeci de ani de viață nu văzuse niciodată ceva atât de caraghios. Își udă pantalonii.

Când Gaspard își dădu seama, îl palmui și-l amenință că-l trimite la grajduri. Bourguignon se dezmetici și se aruncă pe dată la picioarele lui. Gaspard se arată mărinos și îl iertă.

Se întoarseră amândoi încântați la castel.

*

După această primă izbândă, Gaspard de-abia mai avu răbdare până duminica următoare și-și reproșa întruna că făcuse săptămâna de șapte zile.

Ca să-și mai ia gândul, se lăsă absorbit de lectura Evangheliilor. Și când Bourguignon,

văzându-l pe stăpân aplecat asupra Bibliei legate în piele, îl întrebă cu ce se îndeletnicește, Gaspard îi răspunse fără să se gândească de două ori:

— Îmi revăd notițele.

În cele din urmă, în ziua Domnului, se duse într-o altă parohie. Era atât de grăbit, că Bourguignon se văzu nevoit să alerge ca să nu-l scape din ochi.

Gaspard dădu ușile de perete și, în soarele dimineții și prin praful fin stârnit de pocnet, înaintă maiestuos pe travee.

Însă preotul, un bătrân înalt uscat și alb, îl opri cu un glas tăios:

— Cine ești tu, necredinciosule?

— Sunt însuși Dumnezeu, iar tu ar trebui să mă recunoști.

Preotul se strâmbă disprețuitor și-i aruncă de parcă l-ar fi scuipat:

— Dovedește-o!

Gaspard rămase mut. Se aștepta, firește, la o împotrivire, dar nu la o asemenea ură.

Preotul, având știință de așa-zisa apariție din duminica trecută, urându-l pe colegul care se lăsase călcat în picioare, îi luă o mină, chipurile, rugătoare.

— Iartă-mi nesăbuița. Dar, dacă tu ești Domnul și Stăpânul meu, înseamnă că ai cunoscut îndoiala celor mai vrednici dintre credincioși. Pe Toma, care nu se învoia să creadă, nu l-ai făcut oare apostol și sfânt? Rogu-te, dacă ești atotputernic, fă o minune, ca să deschizi ochii unei mișerabile creaturi. O minune, Doamne, o minune!

Și mulțimea scandă:

— O minune! O minune! O minune! O minune!

Gaspard se uită descumpănit în jur să vadă ce miracol ar putea înfăptui, când numai ce i se aruncă un om la picioare.

— Doamne, Dumnezeuul meu, sunt orb, de mai bine de patruzeci de ani trăiesc în beznă. Am fost drept, cinstit, nu meritam întunecimea asta. Rogu-te, Doamne, scapă-mă de întuneric!

Gaspard, fără să-și dea seama, își puse mâinile pe fruntea și pe umerii omului, îi făcu semnul crucii pe ochi și își spuse în gând: „Vezi“.

Omul scoase un urlet – de durere? de ușurare? –, apoi sări în picioare și își roti în cap ochii măriți; în cele din urmă, cu mâinile ridicate, se întoarse spre mulțime și strigă:

— Văd! Văd! Mi-am regăsit lumina ochilor!

Și începu să danseze nebunește în jurul altarului, sărind ca un berbec peste strana grea de stejar, încălecând necuviincios scăunelul de rugăciune. Mulțimea râdea de bucurie.

Gaspard, deloc mirat de cât de puțin se ostenise, se întoarse spre preot și-i spuse tăios:

— Îți e de-ajuns, om cu puțină credință ce ești? Mă recunoști, în sfârșit, drept Stăpânul tău?

Preotul, cu capul plecat, îl privea ironic, părând că se delectează cu cele ce avea să

răspundă, ca o pisică dinaintea șoarecelui încolțit:

— Nu știu dacă îl recunosc, în sfârșit, pe Stăpânul meu, dar îl recunosc pe cel pe care l-ai izbăvit — e croitorul orașului, căruia nu i-au lipsit niciodată ochii cei mai ageri ca să coasă cele mai frumoase veșminte, nici azi și nici ieri.

Gaspard, fără să înțeleagă, privi mulțimea. Oamenii râdeau de renghiul pe care i-l jucase croitorul și îl felicitau pe eroul zilei.

Gaspard ridică mâinile și ceru să se facă liniște. După câteva râsete înfundate și huiduieli, lumea îi făcu pe plac, fiindcă se așteptau la vreo nouă ciudățenie.

— Dați-mi un pumnal și am să vă arăt cine este Dumnezeu.

Cineva îi întinse un pumnal.

Gaspard apucă arma cu amândouă mâinile, o ridică dinaintea ochilor și o ținu așa câteva clipe.

— Dacă aș fi om, mi-ar fi frică. Aș ține la viața mea.

Se lăsă o liniște adâncă.

Cu un gest scurt, fără nici un tremur, își înfipse lama în burtă.

Simți o durere cumplită, o arsură. Scoase pumnalul și îl aruncă cât colo, dar numai-decât dădu cu ochii de sângele care îi trecuse prin jiletcă și i se prelingea pe ciorapi, de-a lungul gambelor. Avu impresia că se golește, că pământul se ridică, ameți... și se prăbuși lângă altar.

Mulțimea jubila!

Câțiva înfierau impostura, alții urlau „Bis!“, bărbații înjurau, copiii băteau din picioare, femeile voiau să vadă mai bine. Bourguignon se chinui să care de-acolo trupul însângerat al stăpânului.

*

Rănile sufletești se vindecă mai anevoios decât cele trupești.

După două săptămâni de zăcut la pat, Gaspard putea să se ridice, să se aplece, să meargă, să coboare și să urce scările, dar

furia clocotea în el, neagră, groasă, fără leac. Se terminase. Ura oamenii, creaturile alea stupide, pisăloage, nepoliticoase, necinstite, frivole, neînsemnate, zâmbărețe, regreta din suflet că le-a înzestrat cu simțuri pe muștele alea care-i făceau atât de dureroasă existența de Dumnezeu.

Toată ura era pricinuită, fără îndoială, de dragostea care-și vede iluziile spulberate. Dezamăgirea lui creștea văzând cu ochii.

Nu-i mai suferea în preajmă decât pe Bourguignon și pe doctorul care fusese chemat de familie.

Gaspard era deosebit de mulțumit că inventase doctorii. „Măcar de data asta nu m-am înșelat.” Doctorul îl bandajă, îl liniștește și, mai ales, îi prescrie opiu împotriva durerilor.

Gaspard se felițește pentru această ultimă găselniță. Drogul îi făcea universul mai ușor de îndurat. Era de-ajuns să ia o dată, ca fata de la bucătărie să fie mai promptă,

iar Bourguignon, mai puțin leneș când era vorba să-i îndeplinească poruncile. Puterea opiului se întindea asupra obiectelor: polița cu cărți de deasupra capului lui nu mai părea atât de greoaie, iar colțul patului de care se lovea mereu la picior nu mai părea așa de ascuțit. Una peste alta, opiul înrâurea benefic întreaga Creație, și Gaspard se hotărî să nu renunțe la el.

Într-o seară bău direct din flacon peste doza prescrisă de doctor. Îl cuprinse o stare de fericire grație căreia obiectele aveau culori blânde, reliefurile își pierduseră contururile și oamenii nu se vedeau pe nicăieri; doctorul o diagnostică drept o comă momentană.

Furios pe pacient, omul cu judecată își adună toate flacoanele, îl declară pe Gaspard însănătoșit și își întrerupse vizitele.

Și, într-adevăr, Gaspard se însănătoși...

Și, odată cu boala, dispăru și doctorul.

Și, odată cu el, și opiul.

Într-o dimineață, se trezi cu capul strivit de greutateți nevăzute.

Ceru să fie chemat iarăși omul de meserie, însă nimeni nu-i dădu ascultare, iar Bourguignon era liber.

Își adună puterile ca să se ducă el însuși la doctor. Merse mai bine de două ore doar pentru a afla de la o servitoare murdară că domnul doctor fusese chemat la o naștere anevoioasă în afara orașului și nu avea să se întoarcă decât la noapte. Poate chiar a doua zi dimineață. Năștea nevasta unui fermier și locuiau destul de departe.

Fără doctor însemna fără opiu. Și migrena aia care nu-l mai slăbea...

Alungat, singur pe stradă, singur cu nefericirea lui, Gaspard își dădu seama că de două zile nu face alta decât să se milogească, să roage, să cerșească. El, Creatorul, ar fi trebuit, pe bună dreptate, să poruncească! Se lovea din nou de ușile închise ale lumii pe care el o crease!

Era mai mult decât putea duce. Urii i se adăugă setea de răzbunare. Se întoarse la castel și se încuie în pod.

Bubuitul presei se auzi ore în șir. Leși de-acolo de-abia noaptea, cărând ciudate teancuri de hârtii.

A doua zi de dimineață, familia și slujitorii găsiră fiecare ușă a casei acoperită cu foi scrise cu următorul avertisment:

*Cutremurați-vă, muritori,
căci se apropie ceasul.
Judecata de Apoi nu-i departe.
Faptele bune și păcatele fiecăruia
vor fi în sfârșit puse în balanță.
Temeți-vă, gândiți-vă bine,
Căci va veni ceasul.*

Râseră. Mult, îndelung, tare.

Însă râsul le pieri când servitorii întorși de la piață le spuseră că Gaspard acoperise și zidurile orașului. Povestea devenea stânjenitoare, lumea începuse să clevetească

destul de mult, iar familia Languennes se acoperea de ridicol.

Convocară pe loc consiliul de familie.

*

La lăsarea serii, Gaspard se trezi și dădu cu ochii de Bourguignon, care stătea lângă pat și-l privea neliniștit.

— Ce s-a întâmplat, bunul meu Bourguignon? Pari muncit de griji...

— Stăpâne, e din pricina afișelor domnișoare voastre, mi-e teamă, mi-e tare teamă.

Pe Gaspard, încântat de impresia creată, îl cuprinsese mila pentru Bourguignon.

— Dar mesajul acela nu ți se adresează ție, bunul meu Bourguignon, căci tu ești un slujitor drept și credincios, n-am decât vorbe de laudă. Nu trebuie să te temi de Judacata de Apoi, căci te voi mântui.

— Stăpâne, nu e vorba de mine, ci de ceilalți.

— Să primească ceea ce merită, răspunse tăios Gaspard.

— Nici nu știți ce pun la cale. Vor să vă închidă aici, ca să nu vă mai duceți în oraș, le e rușine cu domnia voastră. Faceți ceva, stăpâne, vor să ne despartă. Luați frâiele-n mâini, arătați-le cine poruncește, dovediți-le puterea domniei voastre. Aveți milă de nefericitul de mine, stăpâne; dacă nu faceți ceva, o să mă trimită înapoi la grajduri.

Gaspard se albi de furie. Așadar creaturile tot nu înțeleseseră! Rămase pe gânduri câteva clipe, apoi în ochi îi scăpără o lumină răutăcioasă. În cele din urmă spuse cu un glas slujit de ură:

— Du-te liniștit, bunul meu Bourguignon, și dormi în pace. La noapte voi apuca frâiele. De data asta au să înțelcagă!... Pentru că trebuie să se întâmple!...

La miezul nopții, pe când casa era confundată în liniște, Gaspard coborî. Pe fiecare ușă lipi un alt mesaj. De data asta îl scrisese de mână, cu litere mărite de furie, ascuțite și cu bucle înverșunate.

*Trăiți în bezna nopții
și acolo veți rămâne.
Mâine nu se va mai face ziua.
Tenebrele vă vor fi adăpost.
Căutați să vă pocăiți
și să-L cinstiți pe Creatorul vostru.
Acesta este cel din urmă
avertisment înaintea Apocalipsei.*

Urcă înapoi la el și aprinse în șemineu
o pălălaie de iad.

Când flăcările se înălțaseră vâlvătăi,
lemnurile trosneau și căldura devenise toro-
pitoare, Gaspard vârî în foc cleștele și vă-
traiul până se înroșiră. Apoi, fără să șovăie
și să tremure vreun pic, își apropie fierul
încins de față.

Un urlet spintecă noaptea.

Ai casei se năpustiră spre pod.

Unde, într-o căldură înăbușitoare, îl
găsiră pe Gaspard prăvălit fără suflare în
fața șemineului, cu găvanele ochilor goale.

În încăpere adăsta un miros de carne arsă.

Gaspard era orb.

Când, în cele din urmă, își reveni în simțiri, se miră: bezna nu era neagră, ci roșie; avea culoare flăcărilor.

Auzea voci. Deslușea printre hohotele din cameră plânsul lui Bourguignon și al câtorva femei din familie. Se înfurie că nu recunoștea pe toată lumea.

— Bourguignon, bunul meu Bourguignon, mă doare... dac-ai ști...

— Vai, stăpâne, mai apucă să răspundă Bourguignon mai-nainte să-l podidească iar plânsul.

— Oamenii m-au împins la asta, Bourguignon, n-aș fi ajuns aici de unul singur, căci Dumnezeu este bun. Am făcut-o ca să-i ajut să se mântuiască. Pentru ei am făcut-o, pentru ei, fiindcă, dă-mi crezare, și eu sufăr. Am înlăturat vizibilul. Dar mă doare, Bourguignon, mă doare cumplit.

Îi apucă mâna cuprins de relinște. Era muiată de lacrimi.

— Car și tu suferi, bietul meu Bourguignon, și nici tu n-ai meritat. Iartă-mă, n-aveam cum să fac altminte-i.

Încecă să se așeze mai bine între perne. Dar durerea îl urma peste tot.

— De-acum înainte veți simți mirosul trandafirilor, dar nu-i veți mai putea vedea, soarele vă va încălzi oasele fără să vă scalde în lumină, poezii nu-și vor mai încredința inima lunii și stelelor. Bărbații și femeile nu vor mai cunoaște iubirea decât prin piele și nări... Nu pierderea vizibilului o plâng eu acum, ci nebunia oamenilor care m-a împins să ne pedepsesc astfel. Acum, bunul meu Bourguignon, lasă-mă singur, și voi, ceilalți, lăsați-mă și voi. Trebuie să-ndur durerea despărțirii de vizibil... Lăsați-mă singur.

Gaspard chemă doctorul. Făcu rost de noi doze de opiu ca să-și calneze arsurile ochilor și, zi după zi, durerea contenea.

Toată familia, mâhnită din pricina nebu-
niei lui, mișcată de suferința sa, se arăta
acum mult mai binevoitoare. Gaspard avea
dreptate: bezna îi făcuse mai buni. La fel
și frica, fără îndoială...

Bourguignon rămânea tot timpul de
veghe la căpătâiul stăpânului, dormea la
piciorul patului, ceea ce-l deranja oarecum
pe Gaspard, întrucât valetul sforăia, dar, în
ciuda acestui neajuns, i se părea convenabil
și drăguț să-l aibă pe acest credincios în
preajmă-i...

În sfârșit, putu să se ridice din pat.
La primele încercări se clătină, dar Bour-
guignon îl sprijini și-l ajută. Apoi stăruî să
meargă singur prin beznă.

Dar infernul reîncepu. Chiar mai rău, cu
o furie îndoită. Acum nu numai oamenii
îl răneau, ci și lucrurile: pereții, ușile, col-
țurile mobilelor, grinzile joase; Gaspard se
lovea peste tot; corpul îi era plin de vânătăi
și cucuie. Iată că lumea se dovedea țepoasă,
ascuțită, colțuroasă. O violență nesfârșită.

După ce înlăturase vizibilul, ar trebui să înlătore și tangibilul ?

Era din ce în ce mai greu să trăiești.

★

Lipsa vederii îl obligă pe Gaspard să-și ascută auzul.

Nu deslușise el mai întâi vorbăria servitoarelor în curte ? Una îi zicea celeilalte :

— Nu te supără prea tare că nu vezi ?

— Deloc, răspunse a doua, întunericul de dinaintea Judecății de Apoi îmi tăinuiește amorurile.

Și chicotiră.

— Mă supără atât de puțin, continuă a doua, că nici nu mi-aș fi dat seama singură de cele ce se-ntâmplă. Din fericire în dimineața aceea era destul de lumină să ni se citească și nouă mesajul de la bietul stăpân !

Se puseră iar pe râs.

Întâmplarea îl miră din cale-afară pe Gaspard. Refuză s-o cerceteze și să reflecteze asupra ei, însă îl tulbura foarte.

Zilele se scurgeau una după alta. Din ce în ce mai dureroase. Nu trecea o clipă fără să nu descopere că actul său n-avusese, poate, nici o noimă. Se rănea de orice și totul îl rănea. Unde să fugă? În somn devenea prizonierul propriilor coșmaruri, la trezire devenea prizonierul lumii...

Bourguignon fu acela care, fără să vrea, îi grăbi soarta.

Într-o bună zi, pe când Gaspard cobora scările pe pipăite ca să se bucure de puțină căldură pe o bancă din parc, auzi două voci în birou.

Femeia zicea:

— Hai, lasă-mă, nu mă mai strânge așa. Ai băut prea mult vin și ar putea să ne prindă careva. Lasă-mă, când îți spun!

— Da' nu vreau să te las, zise o voce bărbătească, pe care Gaspard o recunoscuse.

— Dă-mi drumu', la fustă, Bourguignon, n-am chef acuma și are să te cheme stăpână-tu.

— Foarte bine, să mă cheme. Mare scofală! De-aia nu mai pot eu. E atât de nebun, că o să găsească singur o explicație dacă vede că n-apar.

— Și n-are să fie explicația care trebuie? întrebă, chicotind, vocea femeii, ale cărei mici țipete de revoltă dovedeau că-i cedează valetului.

— Cred și io că nu. Pentru că io, unul, cred în ce văd, mai cu seamă când ceea ce văd e așa plinuț ca tine. Ia spune-mi, ștren-gărițo, de ce ți-ai pus un asemenea decol-teu? Că știi bine că nu mă pot abține.

— Ha, poate tocmai de-aia!

Și urmară o serie de chicote pe care Gaspard nu le mai ascultă. Așadar și Bourguignon îl părăsea? Totul devenea cum nu se poate mai limpede: în ciuda primelor pedepse, Creația se ridica împotriva Creatorului său. Cu capul plecat, cu inima grea, Gaspard urcă înapoi în cameră și încuie ușa.

Revolta asta trebuia înăbușită.

Gaspard era cât se poate de calm. Hotărârea se înfiripase singură; așteptase cuminte momentul acesta ca să se arate, precum curcubeul după furtună.

N-a fost de-ajuns să scufunde universul în noapte. Trebuia să-l nimicească pe de-a-ntregul.

Gaspard era hotărât: în noaptea asta va sacrifica lumea!

În sfârșit, singur...

Singur cu mine însumi, fără să mă mai împiedic de obiecte, spații, oameni, de tot acest putregai obiectiv odios. Singur în compania mea, în repausul fără sfârșit numit veșnicie...

Gaspard strânse în pumn fiola de opiu. Oamenii sunt ridicoli! Fac atâta caz de viețile lor și nici măcar nu se mai tem de mine. Și, cu toate acestea, cu fiola asta mică pot să-i fac pe toți să dispară. Puterea e în mâinile mele. Neantul! Disparația! Soluția

finală! Apocalipsa zace pe fundul unei sticle! Să moară toți!

Să moară?

Gaspard zâmbi.

Da, să moară. Oamenii numesc ceea ce am de gând să fac „a muri”.

Râse din toată inima.

Să moară, asta e, să moară! Să se sinucidă! Raportată la mine, vorba e caraghioasă. De parcă Dumnezeu ar putea să se suprimă pe sine însuși.

Zâmbetul i se prefăcu în rânjă.

Să se sinucidă?

Nu eu am să mor, imbecililor, ci voi! Voi toți! Nu mă extrag eu din univers, ci vă sustrag universul vouă!

Gaspard se întinse pe pat, căutând să stea cât mai comod. Scoase un suspin de ușurare.

Adio, stele, halene fetide, vorbe prefăcute, mobile colțuroase, trepte, cârcei în pulpă, femei încăpățânate și câini turbați! Adio, spațiu! N-am să mă mai pierd

niciodată printre lucruri, am să scap de distanțe, de ușile pe care trebuie să le deschizi, să le închizi, de drumurile pe care urci, de mâinile care ți se întind. O să ocolesc noaptea, oboseala repausului, ceasurile astea constrângătoare când culc un corp zdrobit, când aș vrea să-mi tai picioarele, să-mi smulg tălpile, să-mi sfărâm spatele, ceasurile astea când, fiindcă nu pot să evaderez din propriul trup, încerc să-l înece într-un somn adânc. Repaus, repaus odios, tribut adus oboselii de a trăi...

Ce idee stupidă, să mă întrupez! Ce povară absurdă! Pentru câteva scânteii de bucurie tainică, a trebuit să îndur foamea, căldura, setea, durerea, frigul, înțepăturile, arsurile, toată această viață omenească, a cărnii suferinde...

Ce-aș putea regreta? Mireasma florilor, scara, sub carpenii tineri, cerul mov pe înnoptate, coapsa unei femei, o mandarină, ochiul auriu al unei pisici... Numai detaliile sunt frumoase în univers; întregul e ucigător.

Și să-mi petrec timpul care trece, care nu trece, care trecând mă lovește, mă rănește, mă pângărește. Timpul nu aparține decât lucrurilor; dacă suprim lucrurile, suprim și timpul.

Să scap de toate limitele. Gata cu spațiul, gata cu timpul! Gata cu trupul! Singur... nelimitat... absolut, în sfârșit. Viața netedă, veșnică...

Nimic.

Nimic în afară de mine.

Iar eu nu-i nimic.

Nu, nu, nu-i nimic.

Gaspard se ridică nervos.

Dar dacă?...

Nu, nu, e absurd...

Dar dacă?...

Gândul i se strecura în minte, ascuțit.

Și dacă avea să dispară odată cu lumea?

Gaspard se chină să râdă, un râs sonor.

Tună cu glas tare: „Creatorul nu pierde dimpreună cu creația sa, el este deasupra ei, exterior, transcendent“.

O picătură îi coborî pe ceafă, înghețată.
Transcendent! Eu exist în afara a ceea
ce percep sau a ceea ce creez. Eu sunt eu,
e plin, rotund, eu e ceva.

Fiori reci îi coborâră pe spinare.

O privire care nu vede nimic mai e o
privire? Dacă nu ești conștient de nimic
se mai poate vorbi de conștiință? O con-
știință a nimicului nu ajunge o conștiință
de nimic?

Fierbințeli. Dârdâieli.

Nu. Eu voi fi eu, conștiința de mine. Și
o să-mi vorbesc.

Să vorbesc?

Dar actul de a vorbi nu va mai fi cu
putință. Cuvintele vor pieri odată cu sune-
tele când va dispărea lumea. Va fi liniște.

Gaspard își duse mâna la inima care-i
bătea prea repede, de parcă mâna lui avea
puterea de a o domoli. Liniște... Se obiș-
nuise cu vorba, cu limba lui, cu franceza
asta furtivă și precisă, ca niște piciorușe de
vrăbii țopăind pe streășină.

Dar nu, nu trebuia să-i pară rău după nimic. Chiar și limba în sine este o perversiune. Nebunia oamenilor m-a tulburat într-atât, încât m-am apucat să-mi vorbesc mie însumi ca altuia. Să-mi vorbesc! Ca unui străin! De parcă aş avea nevoie de întorsături de frază ca să mă înțeleg...

Gaspard suspină și își întinse oasele ca să se mai destindă. Mai multe cuvinte, mai multe povești... O tăcere lungă de zăpadă...

Dar dacă veșnicia are să fie plicticoasă?

Ei, asta-i! Nu te plictisești decât în trecerea timpului. În afara ei, voi fi în siguranță, dăruit voluptății de a fi. Fără trup, fără altcineva, fără cuvinte. Veșnic. Un spirit pur. De o transparență la rândul ei pură.

Gaspard luă o înghițitură.

Nu voi arăta a nimic, numai că voi fi totul. Spațiul este temnița mea, timpul, o pedepsă, nu le mai vreau, mă eliberez din amândouă. Sunt liber. Sunt necesitatea.

Îl străbătu un fior. Și dacă ar mai avea amintiri? Dacă moartea lumii nu-l va opri să viseze sau, mai rău, să aibă coșmaruri? Să rămână pe veci prizonierul propriei memorii...

Ca să se mai liniștească, bău și restul fiolei.

Zău, nu-i cu putință. O să omor sensibilul, ceea ce înseamnă că o să omor toate imaginile, toate vocile, toate parfumurile, toate chipurile. Nu-mi va mai rămâne nici o amintire. A visa înseamnă să rămâi scufundat în sensibil. Veșnicia va fi lipsită de vise.

Linse ultimii stropi de pe buza fiolei și se întinse de-a binelea în pat.

I se păru că perna e cam tare, încercă să-și găsească o poziție mai comodă și se lăsă în voia valului, fără să se mai gândească la nimic.

Câteva clipe mai târziu, Dumnezeu își dormea ultimul somn, întorcând lumea la neantul de unde n-ar fi trebuit niciodată s-o scoată.

Erau probabil zorii zilei. O lumină slabă a poposit pe masa mea. Cinci lovituri răsunară, funebre, solitare. Lumea era încă scufundată în tăcere.

Mi-am făcut o cafea. Epuizarea care urma creației îmi apăsa umerii; eram prea lehamesit să mai scriu, dar prea surescitat să mă opresc; m-am apucat deci să-mi copiez textul cu cerneală violetă.

La șapte, manuscrisul era uscat. Am deschis fereastra; o zi palidă, șovăielnică, mângâia zidurile Parisului; jos viața își reluase ritmul; am coborât în stradă.

Am zărit un băiețaș; i-am dat o monedă și l-am rugat să ducă un pachet la adresa Bătrânului; i-am dat și un bilet în care îmi

anunțam vizita a doua zi după-amiaza. Încântat de afacere și dornic să-mi arate că făcusem o alegere excelentă, puștiul își potrivi șapca și țâșni ca din pușcă.

Cred c-am dormit mai bine de o zi și o noapte. M-am trezit doar cu câteva ore înaintea întâlnirii cu Bătrânul. De îndată ce m-am dezmeticit m-am dat de ceasul morții să găsec o cămașă curată și o coajă de pâine. Mi-am croit drum anevoie printre maldărele de cărți, hârtii, haine și gunoaie care ticseau holul. Am trântit ușa în urma mea și mi-am propus ca a doua zi ori să golesc apartamentul, ori să mă mut.

Am ajuns în fața blocului anost, dinaintea intrării întunecate. Am urcat. Apartamentul 202. Ușa, spre deosebire de data trecută, era încuiată. Am sunat.

Nici un răspuns.

Am mai sunat o dată.

„E casă mare“, m-am gândit.

Nici un răspuns.

Am sunat iar și iar. Am ciocănit ușurel, pe urmă am bătut, în caz că Bătrânul o fi surd.

Nimeni.

M-a cuprins panica. Am luat-o la goană pe scări în jos doar-doar găseam un portar, un paznic, un vecin care să aibă o cheie de rezervă. Degeaba! Locul era pustiu. Peste tot numai paliere și uși închise. Nici picior de om.

Mă apucase disperarea, eram sigur că Bătrânul a murit. Am urcat înapoi în fugă, gata să sparg ușa. Dar, de îndată ce am pus mâna pe clanță, ușa s-a deschis ușurel, de parcă voia să mă liniștească.

Apartamentul era luminos, pereții erau zugrăviți într-un alb strălucitor. Semăna cu ce-aș fi vrut să fac și eu la mine. Însă cum era cu putință să termini un asemenea apartament în numai două zile? Poate greșisem etajul...

Cu toate astea, în capătul coridorului, acolo unde era biroul, în încăperea goală,

pe mocheta nouă se găsea un plic cu numele meu pe el.

L-am deschis.

Dragă prietene,

Câteva cuvinte pentru a rezuma faptele:

1736: Presupusa moarte a lui Gaspard Langenhaert. De fapt, nimic nu dovedește că a murit. Și nici nu știm de unde provine informația privitoare la pretinsul deces.

1786: Legenda care anunță un portret al lui Gaspard Langenhaert care nu mai există sau care n-a existat niciodată în *Galerie des grands hommes*, antologie de gravuri după tablouri. O lucrare falsă publicată de un falsificator necunoscut.

1836: O relatare despre activitatea Școlii Egoiste în volumul *Mémoires d'un honnête homme* al lui Jean-Baptiste Néré, publicat de Henri Raignier-Lalou. Cine e Jean-Baptiste Néré? Cine e Henri Raignier-Lalou? Ce altceva au mai făcut? Apar menționați și în altă parte? Sunt oare una și aceeași persoană?

1886: Povestea de dragoste a lui Gaspard Langenhaert relatată în manuscrisul lui

Amédée Champolion. Dar cine este Champolion?

1936: Cugetările lui Gaspard despre religie, descoperite de un ilustru necunoscut – eu. Dar cine sunt eu?

1986: Moartea lui Gaspard Langenhaert povestită de dumneata. Aici avem de-a face cu un fals în toată puterea cuvântului. Dar cine este falsificatorul?

Așadar, la fiecare cincizeci de ani cu exactitate, un necunoscut, un nume care nu apare confirmat nicăieri, adaugă informații inedite la povestea filozofului care, chipurile, a murit pe timpul lui Ludovic XV. Cu fiecare generație, un om desțelenește un nou câmp al gândirii lui Gaspard Langenhaert.

Nu e oare una și aceeași persoană în spatele acestor scrieri? Cine ne dovedește că Gaspard Langenhaert e cu adevărat mort? Unde este îngropat? Putem să ajungem la pământul care-l astupă și la viermii care-l mănâncă? Nu cumva Gaspard ia cuvântul la fiecare cincizeci de ani? Oare nu-și face apariția de două ori într-un veac? Cel care n-are chip, care nu este decât spirit, care este pe de-a-ntregul spirit, care este Spiritul, poate pieri asemenea oamenilor sau lucrurilor? Crede-mă, crede-te,

gândește-te, Gaspard Languenhaert este
pururea viu. Și nu va muri niciodată.

Câte ceasuri au trecut ?

Și unde au trecut ?

Nu mi-am venit în simțiri decât în toiul
noptii; lumina orbitoare a unui vaporeș
m-a găsit sprijinit pe coate de parape-
tul Podului Notre-Dame, cu ochii la apa
lăptoasă.

Mi-am privit mâinile, mi-am atins
obrajii. De acum înainte eu eram Gaspard
Languenhaert ?

Profesorul Armand Broussais
Clinica Saint-Agnan
Rue du Moulinet nr. 12
Paris, 75013

către

Domnișoara Harriet Sommervil,
Minnesota

2.01.1993

Stimată domnișoară,

Îmi revine trista sarcină de a vă anunța trecerea în neființă a vărului dumneavoastră îndepărtat, Gérard Lagueret, care s-a stins din viață la vârsta de treizeci și trei de ani. Degenerescența musculară, care îl

chinuia de mai multă vreme, l-a doborât în cele din urmă.

Domnul notar Barrier vă va spune cu precizie la cât este estimată averea pe care i-au lăsat-o părinții, avere care n-a fost atâtuși de puțin folosită, întrucât Gérard și-a petrecut cea mai mare parte a vieții în clinica noastră.

Nu pot să rostesc cu ușurință vorbele care se cer rostite când se prăpădește un om tânăr: vărul dumneavoastră nu s-a străduit nici un pic să se facă plăcut, nu vorbea cu ceilalți pacienți și nici cu personalul. Odată cu trecerea anilor a devenit și mai discret, și mai tăcut, de parcă nimeni nu conta, de parcă nimeni nu exista chiar.

Am găsit în camera sa caietul acesta mare, legat în piele roșie și cu tranșe violete. Infirmierele spun că în ultimii ani, înainte ca orbirea și paralizia mâinilor să-l facă neputincios, și-a trecut timpul umplând foile cu scrisul lui mărunt.

Ultimele luni din viață au fost destul de grele. Vorbea de un „bătrân“, spunea că el este „bătrânul“ ăsta... fără îndoială își dădea scama că zilele îi sunt numărate.

Mărturisesc că era greu să îl simpatizezi pe vărul dumneavoastră, dar întotdeauna mi-a fost milă de el. Rămas orfan de la o vârstă fragedă, suferind de o cumplită malformație a feței, care îi îndepărta pe ceilalți, a resimțit încă din adolescență primele manifestări ale degenerescenței musculare care avea să-l răpună. Nu am putut să nu văd în tânărul singur, închis în camera lui, doar el cu gândurile sale, obligat să viseze la o viață pe care n-ar fi putut nicicând s-o trăiască, o metaforă a condiției umane...

Cu siguranță veți afla mai multe despre el parcurgând caietul pe care mi-am permis să-l răsfoiesc în grabă, fără însă a mă lămuri pe deplin despre ce e vorba. Vărul dumneavoastră povestește despre o muncă de cercetare pe care ar fi făcut-o la Biblioteca Națională, în străinătate și apoi în

Normandia. Cum ar fi fost posibil, dată fiind starea sănătății sale? În cele câteva zile pe care și le lua când și când și pleca din clinica noastră? Puțin probabil.

Am fost convins că e o invenție de la cap la coadă, însă, în cursul unei întâlniri întâmplătoare cu domnul Rivard, profesor la College de France, am aflat cu mirare că acest Gaspard Languenhaert, filozoful egoist despre care vorbește vărul dumneavoastră, chiar a existat. Atunci, mă întreb ce este adevărat și ce este fals în povestea asta. Cum nu sunt decât un modest om de știință, nu pot să mă pronunț. Dar profesorul Rivard pare foarte interesat de textul vărului dumneavoastră și m-a rugat insistent, dacă se poate, să i-l dați și lui.

L-am asigurat că, de bună seamă, nu va fi o problemă, întrucât nu văd de ce rudele sale îndepărtate s-ar interesa de el mai mult mort decât viu.

Vă rog să-mi iertați domnișoara, această glumă, care nu e pricinuită decât de exasperarea unui medic neputincios în fața morții, iar nu de vreo animozitate față de dumneavoastră.

Cu toată stima și considerația,

Profesori Armand Broissais